

Theologie en Religiewetenschappen

Faculteit der Filosofie, Theologie
en Religiewetenschappen,
Radboud Universiteit Nijmegen

Quality Assurance Netherlands Universities (QANU)
Catharijnesingel 56
Postbus 8035
3503 RA Utrecht
The Netherlands

Telefoon: 030 230 3100
Fax: 030 230 3129
E-mail: info@qanu.nl
Internet: www.qanu.nl

Projectnummer: Q 331

© 2013 QANU

Tekst en cijfermateriaal uit deze uitgave mogen, na toestemming van QANU en voorzien van bronvermelding, door middel van druk, fotokopie, of op welke andere wijze dan ook, worden overgenomen.

INHOUD

Rapport over de bacheloropleidingen Theologie en Religiestudies en de masteropleidingen Theologie en Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen.....	5
Administratieve gegevens van de opleidingen	5
Administratieve gegevens van de instelling.....	6
Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	6
Samenstelling van de commissie.....	6
Werkwijze van de commissie.....	7
Samenvattend oordeel van de commissie.....	10
Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling.....	19
Bijlagen.....	47
Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie.....	49
Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader.....	51
Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties	61
Bijlage 4: Overzicht van de programma's.....	65
Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleidingen	71
Bijlage 6: Bezoekprogramma.....	77
Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten.....	81
Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen.....	83

Dit rapport is vastgesteld op 15 oktober 2013

Rapport over de bacheloropleidingen Theologie en Religiestudies en de masteropleidingen Theologie en Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen

Dit rapport volgt het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO.

Administratieve gegevens van de opleidingen

Bacheloropleiding Theologie

Naam van de opleiding:	Theologie
CROHO-nummer:	56109
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	nvt
Locatie(s):	Nijmegen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2014

Bacheloropleiding Religiestudies

Naam van de opleiding:	Religiestudies
CROHO-nummer:	50902
Niveau van de opleiding:	bachelor
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	traject Religiestudies, traject Islamstudies
Locatie(s):	Nijmegen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2014

Masteropleiding Theologie

Naam van de opleiding:	Theologie
CROHO-nummer:	60257
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	180 EC
Afstudeerrichtingen:	nvt
Locatie(s):	Nijmegen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2014

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Naam van de opleiding:	Theologie en Religiewetenschappen
CROHO-nummer:	60824
Niveau van de opleiding:	master
Oriëntatie van de opleiding:	wetenschappelijk (wo)
Aantal studiepunten:	60 EC
Afstudeerrichtingen:	Religiestudies, Islamstudies, Religie en Beleid, Geestelijke Verzorging
Locatie(s):	Nijmegen
Variant(en):	voltijd, deeltijd
Vervaldatum accreditatie:	31-12-2014

Het bezoek van de visitatiecommissie Theologie en Religiewetenschappen aan de Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen vond plaats op 21 tot 23 april 2013.

Administratieve gegevens van de instelling

Naam van de instelling:	Radboud Universiteit Nijmegen
Status van de instelling:	bekostigde instelling
Resultaat instellingstoets:	positief

Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

De vereiste kwantitatieve gegevens over de opleidingen zijn opgenomen in Bijlage 5.

Samenstelling van de commissie

De commissie die de bacheloropleidingen Theologie en Religiestudies en de masteropleidingen Theologie en Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen beoordeelde bestond uit:

- Prof. dr. Dirk Hutsebaut (voorzitter), emeritus hoogleraar Godsdienstpsychologie aan de KU Leuven;
- Kiki Boomgaard MA, alumna van de Research Master Religious Studies aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Burcht Pranger, hoogleraar Geschiedenis van het Christendom aan de Universiteit van Amsterdam;
- Dr. Sipco Vellenga, Godsdienstsocioloog aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Henk Witte, bijzonder hoogleraar Ignatiaanse spiritualiteit aan Tilburg University.

De commissie werd ondersteund door Kees-Jan van Klaveren MA, die optrad als secretaris. Hij schreef het rapport onder supervisie van drs. Trees Graas.

De curricula vitae van de leden van de commissie zijn opgenomen in Bijlage 1.

Werkwijze van de commissie

De beoordeling van de bacheloropleiding Theologie, de bacheloropleiding Religiestudies, de masteropleiding Theologie en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit was onderdeel van een clusterbeoordeling. In het kader van deze clustervisitatie worden in de periode tussen oktober 2012 en juli 2013 dertig theologische en religiewetenschappelijke opleidingen van tien verschillende instellingen beoordeeld. De commissie hield haar formele startvergadering in twee sessies: voor de ene helft van de commissie direct voorafgaand aan het bezoek aan de Universiteit van Amsterdam (op 8 oktober); voor de andere helft direct voorafgaand aan het bezoek in Utrecht (21 november). Tijdens deze startvergaderingen werd de commissie geïnstrueerd, werden de taakstelling en werkwijze van de commissie besproken en kwam het domeinspecifieke referentiekader Theologie en Religiewetenschappen ter sprake. Dat referentiekader is opgenomen in Bijlage 2 bij dit rapport.

De commissie Theologie en Religiewetenschappen is samengesteld uit totaal twaalf commissieleden:

- Prof. dr. Dirk Hutsebaut (voorzitter), emeritus hoogleraar Godsdienstpsychologie aan de KU Leuven;
- Prof. dr. Herman Beck, hoogleraar Godsdienstwetenschap, in het bijzonder van de islam, aan de Universiteit van Tilburg;
- Kiki Boomgaard MA, alumna van de research master Religious Studies aan de Universiteit van Amsterdam;
- Ezra Delahaye MA, research master student Theology and Religious Studies aan Tilburg University;
- Prof. dr. Olav Hammer, hoogleraar Religiegeschiedenis aan de University of Southern Denmark;
- Prof. dr. Peter Nissen, hoogleraar Vergelijkende Godsdienstwetenschappen aan de Radboud Universiteit;
- Prof. dr. Burcht Pranger, hoogleraar Geschiedenis van het Christendom aan de Universiteit van Amsterdam;
- Dr. Sipco Vellenga, Godsdienstsocioloog aan de Universiteit van Amsterdam;
- Prof. dr. Eibert Tigchelaar, hoogleraar Bijbelwetenschappen aan de KU Leuven;
- Prof. dr. Stefan Wild, emeritus hoogleraar Islamitische studies en Semitische talen aan de Universiteit van Bonn;
- Prof. dr. Henk Witte, bijzonder hoogleraar Ignatiaanse spiritualiteit aan Tilburg University;
- Prof. dr. Hans-Georg Ziebertz, hoogleraar Godsdienstpedagogiek aan de Universiteit van Würzburg.

Voor ieder bezoek wordt op basis van eventuele belangenconflicten, expertise en beschikbaarheid een (sub)commissie samengesteld, bestaande uit vijf tot zeven commissieleden. Om de consistentie binnen het cluster te waarborgen, woont professor Hutsebaut als voorzitter alle bezoeken bij. Coördinator van de clustervisitatie Theologie en Religiewetenschappen is Kees-Jan van Klaveren MA, medewerker van QANU. De secretarissen van de verschillende bezoeken voeren met het oog op de continuïteit herhaaldelijk overleg met de coördinator, die tevens bij de slotvergaderingen van de locatiebezoeken aanwezig is.

Voorbereiding

Na ontvangst van de zelfevaluatierapporten controleerde de projectleider deze op kwaliteit en compleetheid. De projectleider stuurde deze rapporten door naar de deelnemende commissieleden. Deze lazen de rapportages en formuleerden naar aanleiding van de inhoud vragen. De projectleider verzamelde de vragen en groepeerde deze naar onderwerp en gespreksgreemium.

Naast de zelfevaluatierapporten lazen de commissieleden gezamenlijk ten minste vijftien scripties per opleiding. Deze scripties werden aselect – en in overleg met de commissievoorzitter – gekozen uit een lijst van afgestudeerden van de laatste twee voltooide studie jaren. Bij het trekken van de steekproef werden eindcijfer en afstudeerrichting als stratificatiecriteria gehanteerd. Ook werd gestreefd naar een verdeling over afstudeerrichtingen in verhouding tot het totaal aantal afgestudeerden in die richtingen.

Bezoek

Voorafgaand aan het bezoek maakte de projectleider in overleg met de commissievoorzitter en vertegenwoordigers van de opleidingen een programma voor de dagindeling. Het bezoekprogramma is in dit rapport opgenomen als Bijlage 6. Het eerste deel van het bezoek gebruikte de commissie voor een interne vergadering ter voorbereiding op de sessies met delegaties van de opleidingen. Ook werden afspraken gemaakt over de taakverdeling binnen de commissie.

Voorafgaand aan het bezoek heeft de commissie de opleidingen verzocht om gesprekspartners te selecteren. Uitgangspunt bij deze selectie was het criterium van representativiteit: de opleidingen selecteerden studenten en alumni uit verschillende studie jaren en afstudeerrichtingen en docenten met een variërende mate van senioriteit. Voorafgaand aan het bezoek werd de selectie van gesprekspartners ter goedkeuring aan de commissievoorzitter voorgelegd. Gedurende het bezoek sprak de commissie achtereenvolgens met een vertegenwoordiging van het faculteitsbestuur, het onderwijsmanagement, studenten, docenten, leden van de opleiding- en examencommissie en alumni.

De commissie bestudeerde tijdens het bezoek bovendien het ter inzage gevraagde materiaal. Studenten en docenten werden in de gelegenheid gesteld om buiten de reguliere gesprekken om met de commissie van gedachten te wisselen. Een student heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Het laatste deel van het bezoek gebruikte de commissie voor een interne vergadering ter bespreking van de bevindingen. Het bezoek werd afgesloten met een openbare mondelinge rapportage van de eerste indrukken en algemene waarnemingen door de commissievoorzitter.

Rapportage

Op basis van de bevindingen van de commissie stelde de secretaris een conceptrapport op. De commissieleden die bij het bezoek aanwezig waren, werden uitgenodigd om dit rapport te becommentariëren. Na vaststelling van het conceptrapport vroeg de projectleider de betrokken faculteit om het rapport te controleren op feitelijke onjuistheden. Het commentaar van de opleidingen werd vervolgens besproken met de voorzitter en, waar nodig, met de overige commissieleden. Daarna is het rapport definitief vastgesteld.

Beslisregels

In overeenstemming met het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling van de NVAO (d.d. 6 december 2010) heeft de commissie de volgende definities voor de beoordeling van de afzonderlijke standaarden en de opleiding als geheel gehanteerd:

Basiskwaliteit

De kwaliteit die in internationaal perspectief redelijkerwijs verwacht mag worden van een bachelor- of masteropleiding binnen het hoger onderwijs.

Onvoldoende

De opleiding voldoet niet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont op meerdere vlakken ernstige tekortkomingen.

Voldoende

De opleiding voldoet aan de gangbare basiskwaliteit en vertoont over de volle breedte een acceptabel niveau.

Goed

De opleiding steekt systematisch en over de volle breedte uit boven de gangbare basiskwaliteit.

Excellent

De opleiding steekt systematisch en over de volle breedte ver uit boven de gangbare basiskwaliteit en geldt als een (inter)nationaal voorbeeld.

Samenvattend oordeel van de commissie

Dit rapport geeft de bevindingen en overwegingen weer van de commissie Theologie en Religiewetenschappen over de bacheloropleiding Theologie, de bacheloropleiding Religiestudies, de masteropleiding Theologie en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen. De commissie baseert haar oordeel op informatie uit de zelfevaluatierapporten, de bestudeerde scripties, de documenten die tijdens het bezoek ter inzage beschikbaar waren en de tijdens de gesprekken verkregen inlichtingen. De commissie heeft voor de vier opleidingen zowel positieve aspecten opgemerkt als verbeterpunten gesignaleerd. Na deze tegen elkaar te hebben afgewogen, is de commissie tot het oordeel gekomen dat alle opleidingen voldoen aan de eisen voor basiskwaliteit die de voorwaarde zijn voor heraccreditatie.

Bacheloropleiding Theologie

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De bacheloropleiding Theologie beoogt een brede, klassiek-theologische opleiding te zijn met eindtermen en kernvakken die zijn afgestemd op wat nationaal en internationaal standaard is. Daarnaast wordt rekening gehouden met de kerkelijke vereisten voor ambtsopleidingen. De opleiding heeft voor haar eindtermen aansluiting gezocht bij het door de Disciplineoverlegorgaan Godgeleerdheid (DGO) geformuleerde Domeinspecifieke referentiekader, maar wijkt op één punt af: de opleiding heeft geen eindterm voor arbeidsmarktorientatie opgenomen, omdat zij primair toegang wil bieden tot een masteropleiding in de theologie. De opleiding zoekt aansluiting bij de Dublin-descriptoren voor een academische bacheloropleiding.

De commissie heeft geconstateerd dat de opleiding wat betreft doelstellingen en beoogde eindkwalificaties aansluit bij het domeinspecifieke referentiekader, dat de relevante kennis en vaardigheden voor de afgestudeerde theologen goed afdekt. De eindtermen relateren daarbij helder aan de Dublin-descriptoren: ze zijn geformuleerd op het juiste niveau en tonen naar het oordeel van de commissie een herkenbaar klassiek-theologisch karakter. De opleiding wijkt echter bewust af van het referentiekader door geen eindterm op te nemen op het gebied van oriëntatie op de arbeidsmarkt. De commissie acht deze keuze onwenselijk, omdat die afbreuk doet aan het zelfstandige karakter van de bacheloropleiding. De commissie beschouwt dit hiaat als een eenvoudig reparatiepunt, omdat de opleiding in de praktijk wel degelijk aandacht besteedt aan de arbeidsmarkt. Alles overwegende komt zij tot een positief totaaloordeel over de inhoud, het niveau en de oriëntatie van de beoogde eindkwalificaties.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

De bacheloropleiding Theologie bestaat uit inleidende cursussen in de theologische kernvakken, thematische en methodische verdiepingscursussen en cursussen die aan de hand van actuele thema's recente ontwikkelingen in de theologie aan de orde stellen. Daarnaast kunnen studenten in het tweede en derde jaar in totaal drie minoren volgen. De opleiding wordt afgerond met een bachelorwerkstuk. De commissie stelt vast dat het programma een duidelijke samenhang en opbouw laat zien, maar dat de huidige studentenpopulatie geconfronteerd is met meerdere forse curriculumwijzigingen. Het tempo van veranderingen kwam de opbouw en samenhang van het programma niet ten goede; wel heeft de commissie waardering voor het maatwerk dat de opleiding hierin wist te leveren aan studenten.

De commissie oordeelt positief over de academische kwaliteit van het cursusaanbod; wel zal de opleiding vaker werkstukken moeten programmeren en meer aandacht moeten besteden

aan het formuleren en uitwerken van vraagstellingen. De commissie is verheugd over het feit dat de opleiding een educatieve minor heeft ingevoerd, maar zou met het oog op beroepsoriëntatie wel meer inspanningen van de opleiding willen zien om studenten stage te laten lopen. De commissie is van oordeel dat de studielast goed te doen is, maar stelt vast dat de brontaalcursussen in het programma zwaarder zijn dan het aantal toegekende studiepunten.

De opleiding kampt met lage instroomcijfers, ondanks inspanningen van de faculteit om meer studenten te werven. De opleiding ontsnapt hier niet aan de landelijke dalende trend op het terrein van Theologie. De commissie heeft vastgesteld dat de rendementscijfers relatief laag zijn, maar heeft met instemming kennisgenomen van diverse rendementsverhogende maatregelen. Het docentenkorps is naar het oordeel van de commissie zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht goed gekwalificeerd voor zijn taak en toegankelijk voor studenten. Wel miste de commissie onder een deel van de docenten de bereidheid tot collegiale kritiek. Dat geldt zeker niet voor de Opleidingscommissie (OLC), die juist een grote betrokkenheid bij de opleiding laat zien. De commissie oordeelt positief over studiebegeleiding en informatievoorziening.

Alles overwegende is de commissie van oordeel dat de genoemde verbeterpunten niet afdoen aan de conclusie dat de onderwijsleeromgeving studenten in voldoende mate in staat stelt om de beoogde eindkwalificaties te behalen.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De bacheloropleiding Theologie hanteert voor haar cursussen (combinaties van) vier toetsvormen: schriftelijke tentamens, werkstukken, opdrachten en mondelinge presentaties. Voor deze toetsvormen zijn antwoordmodellen en beoordelingscriteria ontwikkeld. Ook is uitgewerkt hoe de toetsen van de cursussen de eindtermen afdekken. De visitatiecommissie heeft vastgesteld dat de examencommissie zich bewust is van haar taak om de kwaliteit van het systeem van toetsing en beoordeling te borgen. Wel constateert zij dat de examencommissie betrekkelijk laat concrete maatregelen heeft genomen om die opdracht ook in de praktijk te brengen. De commissie heeft waardering voor de inspanningen die de examencommissie heeft geleverd om het overzicht te behouden over alle programma's en bijbehorende overgangsregelingen. Wel is zij van oordeel dat docenten en de examencommissie actiever zouden kunnen controleren op fraude en plagiaat. Ondanks de ruimte voor verbetering acht de visitatiecommissie het systeem van toetsing en beoordeling van voldoende niveau.

De bacheloropleiding Theologie wordt afgesloten met een bachelorscriptie. De scriptie wordt met ingang van het cursusjaar 2012/2013 voorbereid in scriptiewerkgroepen en beoordeeld door een eerste en een tweede lezer. Voor de beoordeling wordt sinds dit cursusjaar ook een beoordelingsformulier gebruikt. De commissie las alle 21 scripties die sinds de invoering van de bachelorscriptie geschreven zijn; 19 daarvan lieten een voldoende gerealiseerd eindniveau zien. De commissie roept de opleiding ertoe op om aandacht te blijven besteden aan de tekortkomingen die zij bij een deel van de scripties constateerde – te brede vraagstelling, te hoge beoordeling, te grote omvang. Zij hoopt dat de invoering van scriptiewerkgroepen en de nieuwe beoordelingsformulieren daaraan zullen bijdragen. De commissie vraagt ook aan de examencommissie om blijvende waakzaamheid over het niveau van de scripties. De visitatiecommissie concludeert dat de huidige opleiding blijkt geeft van een voldoende gerealiseerd eindniveau en komt, mede gelet op de kwaliteit van het systeem van toetsing en beoordeling, tot een positief oordeel op standaard 3.

Bacheloropleiding Religiestudies

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De bacheloropleiding Religiestudies beoogt een brede opleiding te zijn in de religiewetenschappen die zich profileert door een pluriformiteit van wetenschappelijke perspectieven en methodische benaderingen. De opleiding heeft voor haar eindtermen aansluiting gezocht bij het door de DGO geformuleerde referentiekader, maar wijkt op één punt af: de opleiding heeft geen eindterm voor arbeidsmarktoriëntatie opgenomen, omdat zij primair toegang wil bieden tot een masteropleiding in de religiewetenschappen. De opleiding zoekt aansluiting bij de Dublin-descriptoren voor een academische bacheloropleiding. De opleiding kent twee trajecten: Religiestudies en Islamstudies. Beide trajecten worden afgedekt door één set eindtermen.

De commissie heeft geconstateerd dat de opleiding wat betreft doelstellingen en beoogde eindkwalificaties aansluit bij het domeinspecifieke referentiekader, dat de relevante kennis en vaardigheden voor de afgestudeerde religiewetenschappers goed afdekt. De eindtermen relateren daarbij helder aan de Dublin-descriptoren: ze zijn geformuleerd op het juiste niveau. De commissie is van oordeel dat de keuze voor één set eindtermen voor beide trajecten ertoe geleid heeft dat de eindtermen onnodig algemeen geformuleerd zijn, en roept op tot een scherpere vertaling van het eigen profiel in de eindtermen. Dat kan door meer nadruk te leggen op het comparatieve en methodische karakter van de opleiding. De opleiding wijkt bewust af van het referentiekader door geen eindterm op te nemen op het gebied van oriëntatie op de arbeidsmarkt. De commissie acht deze keuze onwenselijk, omdat die afbreuk doet aan het zelfstandige karakter van de bacheloropleiding. De commissie beschouwt dit hiaat als een eenvoudig reparatiepunt, omdat de opleiding in de praktijk wel degelijk aandacht besteedt aan de arbeidsmarkt. Alles overwegende komt zij tot een positief totaaloordeel over de inhoud, het niveau en de oriëntatie van de beoogde eindkwalificaties.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

De bacheloropleiding Religiestudies valt uiteen in de trajecten Religiestudies en Islamstudies. Studenten volgen een gedeeld programma van 80 EC; 50 EC wordt ingevuld met cursussen uit het eigen traject, terwijl de resterende 50 EC is gereserveerd voor minoren en een verbredend keuzevak. Studenten worden ingeleid in verschillende religieuze tradities en bestuderen de bijbehorende bronteksten; daarnaast volgen zij een aantal methodische vakken en volgen ze onderwijs in de dimensies en functies van religie. De commissie stelt vast dat het programma van de bacheloropleiding Religiestudies een heldere samenhang vertoont en een voldoende opbouw laat zien, maar concludeert wel dat het programma breed georiënteerd is. Zij is van oordeel dat meer focus en verdieping de inhoudelijke opbouw en samenhang van het programma zou versterken. Ook stelt zij vast dat de huidige studentenpopulatie geconfronteerd is met meerdere forse curriculumwijzigingen. Het tempo van veranderingen kwam de opbouw en samenhang van het programma niet ten goede; wel heeft de commissie waardering voor het maatwerk dat de opleiding hierin wist te leveren aan studenten.

De commissie oordeelt positief over de academische kwaliteit van het cursusaanbod; wel constateerde zij dat relatief weinig werkstukken geschreven worden tijdens de opleiding en dat deze werkvorm in het tweede jaar geheel ontbreekt. De opleiding zal vaker en door het hele programma heen werkstukken moeten programmeren; verder zal de opleiding meer aandacht moeten besteden aan het formuleren en uitwerken van vraagstellingen. De commissie is verheugd over het feit dat de opleiding een educatieve minor heeft ingevoerd; wel zou zij met het oog op beroepsoriëntatie meer inspanningen van de opleiding willen zien

om studenten stage te laten lopen. De commissie is van oordeel dat de studielast pittig, maar te doen is.

De opleiding kampt met relatief lage instroomcijfers, ondanks inspanningen van de faculteit om meer studenten te werven. De commissie heeft vastgesteld dat de rendementcijfers relatief laag waren, maar heeft met instemming kennisgenomen van diverse rendementsverhogende maatregelen en las met tevredenheid in de zelfstudie dat van het meest recente meetbare cohort (2008-2009) 70% van de studenten binnen vier jaar afstudeerde. Het docentenkorps is naar het oordeel van de commissie zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht goed gekwalificeerd voor zijn taak en toegankelijk voor studenten. Wel miste de commissie onder een deel van de docenten de bereidheid tot collegiale kritiek. Dat geldt zeker niet voor de OLC, die juist een grote betrokkenheid bij de opleiding laat zien. De commissie oordeelt positief over studiebegeleiding en informatievoorziening.

Alles overwegende is de commissie van oordeel dat de genoemde verbeterpunten niet afdoen aan de conclusie dat de onderwijsleeromgeving studenten in voldoende mate in staat stelt om de beoogde eindkwalificaties te behalen.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De bacheloropleiding Religiestudies hanteert voor haar cursussen (combinaties van) vier toetsvormen: schriftelijke tentamens, werkstukken, opdrachten en mondelinge presentaties. Voor deze toetsvormen zijn antwoordmodellen en beoordelingscriteria ontwikkeld. Ook is uitgewerkt hoe de toetsen van de cursussen de eindtermen afdekken. De visitatiecommissie heeft vastgesteld dat de examencommissie zich bewust is van haar taak om de kwaliteit van het systeem van toetsing en beoordeling te borgen. Wel constateert zij dat de examencommissie betrekkelijk laat concrete maatregelen heeft genomen om die opdracht ook in de praktijk te brengen. De commissie heeft waardering voor de inspanningen die de examencommissie heeft geleverd om het overzicht te behouden over alle programma's en bijbehorende overgangsregelingen. Wel is zij van oordeel dat docenten en de examencommissie actiever zouden kunnen controleren op fraude en plagiaat. Ondanks de ruimte voor verbetering acht de visitatiecommissie het systeem van toetsing en beoordeling van voldoende niveau.

De bacheloropleiding Religiestudies wordt afgesloten met een bachelorscriptie. De scriptie wordt met ingang van het cursusjaar 2012/2013 voorbereid in scriptiewerkgroepen en beoordeeld door een eerste en een tweede lezer. Voor de beoordeling wordt sinds dit cursusjaar ook een beoordelingsformulier gebruikt. De commissie las in totaal 15 scripties en stelde vast dat al deze scripties blijken te geven van een voldoende gerealiseerd eindniveau. De commissie was vooral opgetogen over de kwaliteit van de bachelorscripties die afkomstig waren uit de voorlopers van het huidige traject Islamstudies. Voor een deel van de scripties uit het domein Religiestudies constateerde de commissie dat de vraagstelling te breed was. De commissie hoopt dat deze tekortkoming al deels zal worden ondervangen door de nieuwe procedures, maar roept zowel opleiding als examencommissie op dit punt op tot blijvende waakzaamheid. De commissie concludeert dat de opleiding blijken geeft van een voldoende gerealiseerd eindniveau en komt, mede gelet op de kwaliteit van het systeem van toetsing en beoordeling, tot een positief oordeel op standaard 3.

Masteropleiding Theologie

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De masteropleiding Theologie beoogt een brede, klassiek-theologische opleiding te zijn met eindtermen en kernvakken die zijn afgestemd op wat nationaal en internationaal standaard is. Daarnaast wordt rekening gehouden met de kerkelijke vereisten voor de ambtsopleidingen. De masteropleiding leidt volgens de zelfstudie op tot ‘denken en werken als allround theoloog’. Daarnaast ligt het accent op de integratie van onderzoeksvaardigheden en beroepsvoorbereiding. De opleiding heeft voor haar eindtermen aansluiting gezocht bij het door de DGO geformuleerde referentiekader. De opleiding zoekt aansluiting bij de Dublin-descriptoren voor een academische masteropleiding.

De commissie heeft geconstateerd dat de opleiding wat betreft doelstellingen en beoogde eindkwalificaties aansluit bij het domeinspecifieke referentiekader, dat de relevante kennis en vaardigheden voor de afgestudeerde theologen goed afdekt. De eindtermen relateren daarbij helder aan de Dublin-descriptoren: ze zijn geformuleerd op het juiste niveau en tonen naar het oordeel van de commissie een herkenbaar klassiek-theologisch karakter. De commissie acht de eigen profilering als opleiding tot ‘allround theoloog’ te vaag en adviseert het eigen profiel scherper te doordenken. Alles overwegende komt zij tot een positief totaaloordeel over de inhoud, het niveau en de oriëntatie van de beoogde eindkwalificaties.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

De masteropleiding Theologie heeft een omvang van 180 EC. Studenten volgen in de eerste twee jaar zeven theologische seminars, twee keuzeseminars en een individueel specialisatietraject dat voorbereidt op de masterscriptie, die aan het eind van het tweede jaar wordt afgerond. In het derde jaar volgt een keuze uit vier (beroepsvoorbereidende) programma’s: Onderzoek, Religie en Beleid, Geestelijke Verzorging en Onderwijs. De drie laatstgenoemde programma’s draaien om een stage, voorafgegaan en ondersteund door een aansluitend vakkenpakket. Het programma Onderzoek vormt een relatief open programma dat toewerkt naar het schrijven van een onderzoeksvoorstel en een academisch artikel.

De commissie stelt vast dat het programma van de masteropleiding Theologie duidelijk de dubbele ambitie van de opleiding reflecteert om een klassiek-theologische profilering te combineren met een stevig accent op beroepsvoorbereiding. Wel stelt zij vast dat de huidige studentenpopulatie geconfronteerd is met meerdere forse curriculumwijzigingen. Het programma vertoont voldoende samenhang en bouwt toe naar de eindtermen, maar zou in de eerste twee jaar een duidelijker opbouw en meer specialisatie mogen vertonen. Het tempo van veranderingen kwam de opbouw en samenhang van het programma niet ten goede; wel heeft de commissie waardering voor het maatwerk dat de opleiding hierin wist te leveren aan studenten.

De commissie oordeelt positief over de academische kwaliteit van het cursusaanbod. Wel zal de opleiding meer aandacht moeten besteden aan het formuleren en uitwerken van vraagstellingen. De commissie is verheugd over de mogelijkheid een educatief masterprogramma te volgen en opgetogen over de rol van de stages in de verschillende programma’s. De commissie is van oordeel dat de studielast pittig, maar te doen is. De instroom uit de pre-master – een eenjarig programma voor WO en (onder voorwaarden) HBO bachelors dat toegang geeft tot de masteropleiding – vereist in dit opzicht extra aandacht van de opleiding.

De opleiding kampt met lage en teruglopende instroomcijfers, ondanks inspanningen van de faculteit om meer studenten te werven. De opleiding ontsnapt hier niet aan de landelijke dalende trend op het terrein van Theologie. De commissie heeft vastgesteld dat de rendementscijfers relatief laag zijn, maar heeft met instemming kennisgenomen van diverse rendementsverhogende maatregelen. Het docentenkorps is naar het oordeel van de commissie zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht goed gekwalificeerd voor zijn taak en toegankelijk voor studenten. Wel miste de commissie onder een deel van de docenten de bereidheid tot collegiale kritiek. Dat geldt zeker niet voor de OLC, die juist een grote betrokkenheid bij de opleiding laat zien. De commissie oordeelt positief over studiebegeleiding en informatievoorziening.

Alles overwegende is de commissie van oordeel dat de genoemde verbeterpunten niet afdoen aan de conclusie dat de onderwijsleeromgeving studenten in voldoende mate in staat stelt om de beoogde eindkwalificaties te behalen.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De masteropleiding Theologie hanteert voor haar cursussen (combinaties van) vier toetsvormen: schriftelijke tentamens, werkstukken, opdrachten en mondelinge presentaties. Voor deze toetsvormen zijn antwoordmodellen en beoordelingscriteria ontwikkeld. Ook is uitgewerkt hoe de toetsen van de cursussen de eindtermen afdekken. De visitatiecommissie heeft vastgesteld dat de examencommissie zich bewust is van haar taak om de kwaliteit van het systeem van toetsing en beoordeling te borgen. Wel constateert zij dat de examencommissie betrekkelijk laat concrete maatregelen heeft genomen om die opdracht ook in de praktijk te brengen. De commissie heeft waardering voor de inspanningen die de examencommissie heeft geleverd om het overzicht te behouden over alle programma's en bijbehorende overgangsregelingen. Wel is zij van oordeel dat docenten en de examencommissie actiever zouden kunnen controleren op fraude en plagiaat. Ondanks de ruimte voor verbetering acht de visitatiecommissie het systeem van toetsing en beoordeling van voldoende niveau.

De masteropleiding Theologie wordt afgesloten met een masterscriptie. Met ingang van het cursusjaar 2012/2013 is een verplichte scriptiewerkplaats ingevoerd waarin studenten groepsgewijs begeleid worden bij het schrijven van hun scriptie. De scriptie wordt beoordeeld door een eerste en tweede lezer; 80 procent van het cijfer is gebaseerd op de scriptie zelf, 20 procent op de mondelinge verdediging ervan. De commissie las in totaal 21 scripties; zij stelde vast dat 19 scripties blijf gaven van een voldoende gerealiseerd eindniveau. De andere twee scripties waren afkomstig uit een programma dat inmiddels niet meer wordt aangeboden. De commissie concludeert dat de beide onvoldoendes daarom niet doorwegen in haar oordeel over het gerealiseerd eindniveau van de huidige opleiding. Een deel van de scripties is erg lang; ook is de vraagstelling niet altijd voldoende uitgekristalliseerd. De commissie hoopt dat de nieuwe procedures ertoe zullen bijdragen dat deze problemen zullen worden verholpen. Zij vraagt aan zowel de opleiding als de examencommissie om blijvende waakzaamheid over lengte van de scripties en de scherpte van de vraagstelling. Deze verbeterpunten doen niet af aan de conclusie van de commissie dat de opleiding een voldoende eindniveau weet te realiseren. Mede gelet op de kwaliteit van het systeem van toetsing en beoordeling komt zij tot een positief oordeel op standaard 3.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen beoogt een brede opleiding te zijn in de religiewetenschappen die zich profileert door een pluriformiteit van wetenschappelijke perspectieven en methodische benaderingen. De opleiding heeft voor haar eindtermen aansluiting gezocht bij het door de DGO geformuleerde referentiekader. De opleiding zoekt aansluiting bij de Dublin-descriptoren voor een academische bacheloropleiding. De opleiding kent vier programma's: de onderzoeksprogramma's Religiestudies en Islamstudies en de beroepsvoorbereidende programma's Religie en Beleid en Geestelijke Verzorging. Alle programma's worden afgedekt door één set eindtermen.

De commissie heeft geconstateerd dat de opleiding wat betreft doelstellingen en beoogde eindkwalificaties aansluit bij het domeinspecifieke referentiekader, dat de relevante kennis en vaardigheden voor de afgestudeerde religiewetenschappers goed afdekt. De eindtermen relateren daarbij helder aan de Dublin-descriptoren: ze zijn geformuleerd op het juiste niveau. De commissie is van oordeel dat de keuze voor één set eindtermen voor vier programma's ertoe geleid heeft dat de eindtermen onnodig algemeen geformuleerd zijn, en roept op tot een scherpere vertaling van het eigen profiel in de eindtermen. Dat zou ook het bezwaar van de commissie wegnemen dat zij 'grondige kennis en inzicht' op vier deelterreinen van de religiewetenschappen erg ambitieus vindt voor met name de beroepsvoorbereidende programma's. Ondanks deze verbeterpunten komt zij tot een positief totaaloordeel over de inhoud, het niveau en de oriëntatie van de beoogde eindkwalificaties.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

De masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen is een 'breed label', waaronder vier masterprogramma's vallen: Religiestudies, Islamstudies, Religie en Beleid en Geestelijke Verzorging. Elk van de programma's omvat in totaal 60 EC. De programma's Religiestudies en Islamstudies hebben een onderling vergelijkbare opbouw: studenten volgen voor in ieder geval 30 EC aan seminars, hebben 10 EC aan vrije ruimte die eventueel valt in te vullen met een onderzoeksstage, en sluiten af met een masterscriptie van 20 EC. Ook de programma's Religie en Beleid en Geestelijke Verzorging hebben een onderling vergelijkbare opbouw: na 30 EC aan inhoudelijke cursussen volgt een stage van 15 EC en een masterscriptie van 15 EC. De huidige opleiding komt voort uit een samenvoeging van diverse oude opleidingen en programma's en is voor het eerst in zijn huidige vorm aangeboden in het cursusjaar 2012/2013.

De commissie stelt vast dat de vier programma's van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen een duidelijke interne samenhang en opbouw vertonen, die zich echter nog wel in de praktijk zullen moeten bewijzen. Voor de programma's Religiestudies en Islamstudies zou minder verbreding en meer verdieping de opbouw van het programma ten goede komen. De commissie acht het tempo van curriculumwijzigingen van de afgelopen jaren bepaald niet bevorderlijk voor de opbouw en samenhang van het programma, maar heeft anderzijds waardering voor het maatwerk dat de opleiding geleverd heeft om studenten toch samenhangende trajecten aan te bieden. De commissie oordeelt positief over de academische kwaliteit van het cursusaanbod; wel zal de opleiding meer aandacht moeten besteden aan het formuleren en uitwerken van vraagstellingen. De commissie is opgetogen over de rol van de stages in de verschillende programma's. De commissie is van oordeel dat de studielast voor drie van de vier programma's goed te doen is, maar acht het programma Geestelijke Verzorging erg ambitieus om in één jaar uit te voeren. Zij raadt de opleiding aan

om een voorbereidende minor in de bachelorfase te programmeren die studenten moeten volgen om toegang te krijgen tot het masterprogramma Geestelijke Verzorging.

De opleiding heeft de laatste jaren te maken met relatief lage en fluctuerende instroomcijfers. De commissie heeft vastgesteld dat de rendementcijfers relatief laag zijn, maar heeft met instemming kennisgenomen van diverse rendementsverhogende maatregelen. Het docentenkorps is naar het oordeel van de commissie zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht goed gekwalificeerd voor zijn taak en toegankelijk voor studenten. Wel miste de commissie onder een deel van de docenten de bereidheid tot collegiale kritiek, bijvoorbeeld rondom toetsing. Dat geldt zeker niet voor de OLC, die juist een grote betrokkenheid bij de opleiding laat zien. De commissie oordeelt positief over studiebegeleiding en informatievoorziening.

Alles overwegende is de commissie van oordeel dat de genoemde verbeterpunten niet afdoen aan de conclusie dat de onderwijsleeromgeving studenten in voldoende mate in staat stelt om de beoogde eindkwalificaties te behalen.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen hanteert voor haar cursussen (combinaties van) vier toetsvormen: schriftelijke tentamens, werkstukken, opdrachten en mondelinge presentaties. Voor deze toetsvormen zijn antwoordmodellen en beoordelingscriteria ontwikkeld. Ook is uitgewerkt hoe de toetsen van de cursussen de eindtermen afdekken. De visitatiecommissie heeft vastgesteld dat de examencommissie zich bewust is van haar taak om de kwaliteit van het systeem van toetsing en beoordeling te borgen. Wel constateert zij dat de examencommissie betrekkelijk laat concrete maatregelen heeft genomen om die opdracht ook in de praktijk te brengen. De commissie heeft waardering voor de inspanningen die de examencommissie heeft geleverd om het overzicht te behouden over alle programma's en bijbehorende overgangsregelingen. Wel is zij van oordeel dat docenten en de examencommissie actiever zouden kunnen controleren op fraude en plagiaat. Ondanks de ruimte voor verbetering acht de visitatiecommissie het systeem van toetsing en beoordeling van voldoende niveau.

De masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen wordt afgesloten met een masterscriptie. Met ingang van het cursusjaar 2012/2013 is een verplichte scriptiewerkplaats ingevoerd waarin studenten groepsgewijs begeleid worden bij het schrijven van hun scriptie. De scriptie wordt beoordeeld door een eerste en tweede lezer; 80 procent van het cijfer is gebaseerd op de scriptie zelf, 20 procent op de mondelinge verdediging ervan. In totaal heeft zij voor deze opleiding 15 scripties gelezen uit de voorlopers van de huidige programma's. De commissie heeft vastgesteld dat alle scripties blijken te geven van een voldoende gerealiseerd eindniveau. De scripties afkomstig uit voorlopers op het huidige programma Islamstudies vielen in positieve zin op door hun goede opzet en hoge niveau. Een deel van de scripties is erg lang; ook is de vraagstelling niet altijd voldoende uitgekristalliseerd. De commissie hoopt dat deze tekortkomingen deels ondervangen worden door de nieuwe procedures; wel vraagt zij aan de opleiding en examencommissie om blijvende waakzaamheid op deze punten. Deze verbeterpunten doen echter niet af aan het positieve oordeel van de commissie over het gerealiseerd eindniveau van de opleiding. Mede gelet op de kwaliteit van het systeem van toetsing en beoordeling komt zij tot een positief oordeel op standaard 3.

Algemeen eindoordeel

De commissie beoordeelt de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling als volgt:

Bacheloropleiding Theologie:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Bacheloropleiding Religiestudies:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Masteropleiding Theologie:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen:

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties	voldoende
Standaard 2: Onderwijsleeromgeving	voldoende
Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Algemeen eindoordeel	voldoende

De voorzitter en de secretaris van de commissie verklaren hierbij dat alle leden van de commissie kennis hebben genomen van dit rapport en instemmen met de hierin vastgestelde oordelen. Zij verklaren ook dat de beoordeling in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Datum: 15 oktober 2013

Prof. dr. Dirk Hutsebaut

Kees-Jan van Klaveren MA

Behandeling van de standaarden uit het Beoordelingskader voor de beperkte opleidingsbeoordeling

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Toelichting:

De beoogde eindkwalificaties passen wat betreft niveau en oriëntatie (bachelor of master; hbo of wo) binnen het Nederlandse kwalificatieraamwerk. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die in internationaal perspectief vanuit het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding.

Bevindingen

In dit hoofdstuk over de beoogde eindkwalificaties wordt onderzocht of de eindkwalificaties van de opleidingen wat inhoud, niveau en oriëntatie betreft voldoen aan de internationale eisen. Aspecten die achtereenvolgens aan de orde komen, zijn: het domeinspecifiek referentiekader, het profiel van de opleidingen, de eindkwalificaties en niveau en oriëntatie. Als de bevindingen van de commissie voor twee of meer opleidingen gelden, dan zijn die bevindingen om verdubbelingen te voorkomen zoveel mogelijk samen genomen.

Domeinspecifiek referentiekader

Voorafgaand aan de clustervisitatie hebben de deelnemende instellingen, verenigd in het Disciplineoverlegorgaan Godgeleerdheid (DGO), een domeinspecifiek referentiekader opgesteld. Dat kader is opgenomen als Bijlage 2. De commissie kan zich goed vinden in het referentiekader. Het omschrijft dat de opleidingen op het gebied van theologie en religiewetenschappen in Nederland een verscheidenheid aan structuren en doelstellingen bieden. Een belangrijk onderscheid is dat tussen de religiewetenschappelijke en theologische opleidingen. Na de vorige onderwijsvisitatie heeft een aantal belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden. Zo is het religiewetenschappelijke accent versterkt en zijn veel opleidingen in grotere, veelal geesteswetenschappelijke eenheden ingekaderd. Een groot aantal masterprogramma's is geherstructureerd en ondergebracht in zogenaamde 'brede labels'. Voor theologische curricula inclusief ambtsopleiding is de maximale studieduur verkort tot zes jaar en wordt kennis van de brontalen niet meer als vooropleidingseis gehanteerd.

De domeinspecifieke criteria die in het referentiekader zijn weergegeven, zijn gebaseerd op de Dublin-descriptoren en buitenlandse referentiekaders, met name de *benchmarks* van de Britse Quality Assurance Agency voor Theology and Religious Studies. De opleidingen hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bachelor-), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (master-)niveau op het gebied van het object van de studie. De meeste masteropleidingen duren één jaar, research masters hebben een studieduur van twee jaar, en theologische masteropleidingen die tevens ambtsopleiding zijn kennen een studieduur van drie jaar.

Wegens het brede spectrum van opleidingen in deze clustervisitatie heeft het DGO gekozen voor een referentiekader dat niet prescriptief van aard is, maar veel ruimte geeft aan opleidingen voor eigen keuzes en accenten. De criteria zijn generiek en kunnen per opleiding verder worden ingevuld. Ze bieden een heldere vertaling van de Dublin-descriptoren en worden gerubriceerd voor de opleidingstypen 'bachelor religiewetenschappen', 'bachelor theologie' en 'master theologie en religiewetenschappen'. Binnen de laatste categorie gelden er specifieke eisen en profielen voor de opleidingen die opleiden tot een kerkelijk ambt, opleidingen op het gebied van geestelijke verzorging en educatieve opleidingen. De Nijmeegse Faculteit der Filosofie, Theologie en Religiewetenschappen telt in totaal twee

theologische en twee religiewetenschappelijke opleidingen. In de masteropleidingen Theologie en Theologie en Religiewetenschappen is een door de VGVZ (Vereniging van Geestelijk Verzorgers bij Zorginstellingen) erkend masterprogramma Geestelijke Verzorging opgenomen.

Profiel van de opleidingen

De Nijmeegse bachelor- en masteropleiding Theologie zijn volgens de zelfstudie wat eindtermen en kernvakken betreft afgestemd op wat nationaal en internationaal standaard is en op de vereisten van de Rooms-Katholieke kerk in verband met ambtsopleidingen. Volgens de zelfstudie beschikken beide opleidingen over een breed, klassiek-theologisch profiel. De masteropleiding leidt volgens de zelfstudie op tot ‘denken en werken als allround theoloog’.

Tijdens het bezoek heeft de commissie aan management, studenten en docenten vragen gesteld over de profilering van de theologie-opleidingen. De verschillende geledingen gaven aan dat zij de brede confessionele oriëntatie een belangrijk onderscheidend kenmerk vonden van de Nijmeegse Theologie-opleidingen: gedurende de opleiding ontmoeten studenten en docenten met uiteenlopende confessionele oriëntaties elkaar. Volgens het management wil de faculteit studenten de mogelijkheid bieden om kerkelijke erkenning te verkrijgen. Zij voert zelf de inhoudelijke regie over haar opleidingen en probeert daarbij rekening te houden met een eventuele canonieke goedkeuring. De commissie is van oordeel dat uit de mondelinge toelichting een veel scherpere en herkenbaarder eigen profilering naar voren kwam dan op papier staat in de zelfstudie en andere documenten. Zij acht de term ‘allround theoloog’ in dit opzicht te vaag. Zij beveelt de opleiding aan deze profilering ook op papier en in de werving scherper te articuleren.

In de zelfstudies van de bacheloropleiding Religiestudies en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen staat dat deze opleidingen zich profileren door een pluriformiteit van wetenschappelijke perspectieven en methodische benaderingen. In de masteropleiding ligt daarnaast de nadruk op de integratie van onderzoeksvaardigheden en beroepsoriëntatie. Beide opleidingen streven ernaar om religies en levensbeschouwelijke tradities met een combinatie van interne en externe benaderingen te bestuderen omwille van de pluriformiteit van perspectieven en methodische benaderingen.

Tijdens het bezoek bleek dat studenten zich tot de opleidingen voelden aangetrokken onder meer vanwege de brede profilering en de bijbehorende keuzevrijheid. Dat gold echter niet voor studenten die het traject Islamstudies volgen. Een behoorlijk deel van hen is ingestroomd toen de opleiding nog ‘Islam en Arabisch’ heette en het accent meer lag op cultuur en politiek dan op religie. Nog altijd heeft het traject Islamstudies een specifiek, onderzoeksgeoriënteerd profiel.

De commissie herkent de profilering van beide opleidingen als passend voor opleidingen in de religiewetenschappen. Wel adviseert zij beide opleidingen om duidelijker keuzes te maken in de eigen profilering. Zo zou voor de bacheloropleiding de focus op comparativiteit en methoden versterkt mogen worden. Voor de masteropleiding adviseert de commissie om zich – mede gelet op de beperkte omvang in EC – eenduidiger te profileren als academische beroepsopleiding (zie ook de opmerkingen onder ‘Eindkwalificaties’).

Eindkwalificaties

In de zelfstudies hebben de opleidingen hun eindtermen beschreven en aangegeven hoe deze eindtermen zich verhouden tot de domeinspecifieke criteria. Alle opleidingen kennen vijf globale eindtermen, die vervolgens per opleiding concreter worden ingevuld. De eindtermen

zijn gericht op de verwerving van kennis en inzicht, de toepassing daarvan, de ontwikkeling van oordeelsvorming, communicatie met een gespecialiseerd en een niet-gespecialiseerd publiek en leervaardigheid om zelfstandig meer kennis en inzicht te genereren.

Voor de bacheloropleiding Theologie zijn de hierboven omschreven eindtermen inhoudelijk vooral ingevuld met het aanleren van theologische disciplines, en kennis van en inzicht in theologische thema's en de christelijke traditie. Volgens de zelfstudie volgt de opleiding daarmee de in het DSRK omschreven domeinspecifieke criteria op het terrein van de theologie, met één uitzondering: de oriëntatie op beroepssectoren en arbeidsmarkt. De opleiding wil primair toegang bieden tot een theologische masteropleiding. Voor de bacheloropleiding Religiestudies zijn vergelijkbare eindtermen vastgesteld, zij het dat deze eindtermen inhoudelijk gezien ingevuld worden met het aanleren van religiewetenschappelijke theorieën en methoden en kennis van en inzicht in de Abrahamitische religies en wereldreligies. Ook voor de bacheloropleiding Religiestudies is geen eindterm geformuleerd rondom de oriëntatie op de arbeidsmarkt.

De eindtermen voor de beide masteropleidingen volgen het inhoudelijke onderscheid dat ook in de eindtermen van de bacheloropleidingen tot uitdrukking komt. Anders dan bij de bacheloropleidingen richten deze opleidingen zich op 'grondige kennis van en inzicht in' de theorieën en inhouden van Theologie respectievelijk Religiewetenschappen. Ook is voor de masteropleidingen een eindterm opgenomen die expliciteert dat de aangeleerde kennis en vaardigheden zelfstandig toegepast kunnen worden binnen de professionele contexten van de programma's van de opleidingen: onderzoek, religie en beleid, geestelijke verzorging en – specifiek voor de masteropleiding Theologie – het onderwijs.

De commissie heeft op basis van de informatie uit de zelfstudie vastgesteld dat de eindtermen van alle gevisiteerde opleidingen de vijf criteria van de Dublin-descriptoren volgen. Verder stelde de commissie vast dat de eindtermen inderdaad aansluiten bij de criteria zoals geformuleerd in het DSRK, met uitzondering van beroepsopleidende eindtermen voor beide bacheloropleidingen. De commissie raadt de FTR aan om deze keuze te heroverwegen: hoewel in de huidige praktijk het overgrote deel van de studenten inderdaad een aansluitende masteropleiding volgt, is de bacheloropleiding principieel een zelfstandige opleiding. Daar komt bij dat in de praktijk beide bacheloropleidingen wel degelijk beroepsvoorbereidende elementen bevatten (zie ook 2.1.6: professionele oriëntatie).

In het verlengde van haar aanbeveling om de eigen profilering van de opleidingen te versterken, adviseert de commissie de FTR om die profilering vervolgens ook te vertalen in meer onderscheidende eindtermen. Dat geldt met name voor de beide bacheloropleidingen. Het methodische profiel van de bacheloropleiding Theologie zou scherper tot uiting kunnen komen in de eindtermen, terwijl de bacheloropleiding Religiestudies haar focus op comparativiteit explicieter in de eindtermen op zou kunnen nemen. De commissie heeft voor de bacheloropleiding Religiestudies verder vastgesteld dat de eindtermen onnodig algemeen geformuleerd zijn vanwege de keuze om zowel het traject Religiestudies als het traject Islamstudies in één set eindtermen op te nemen. Zij adviseert de opleiding om voor zover van toepassing eigen eindtermen voor beide trajecten te ontwikkelen. Ten slotte acht zij de keuze om voor de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen op vier deelterreinen grondige kennis en inzicht te verwachten van afgestudeerden, erg ambitieus. Zij adviseert de opleiding om – op zijn minst voor de programma's Geestelijke Verzorging en Religie en Beleid – in de eindtermen meer het accent te leggen op het beroepsopleidende karakter van de opleiding.

Niveau en oriëntatie

In de zelfstudies staat dat de Nijmeegse opleidingen academisch georiënteerd zijn. De zelfstudies onderscheiden twee academische bacheloropleidingen en twee academische masteropleidingen. Dat de eindtermen qua niveau en oriëntatie passend zijn, blijkt volgens de zelfstudie uit het feit dat ze een adequate vertaling vormen van de criteria die zijn vastgesteld in het domeinspecifieke referentiekader. Verder is in de zelfstudies per opleiding een vergelijking opgenomen met academische zusteropleidingen in de theologie en religiewetenschappen in binnen- en buitenland. In de bacheloropleidingen streeft de faculteit naar toerusting op een academische masteropleiding, terwijl zij voor de masteropleidingen een balans nastreeft tussen (voorbereiding op) onderzoek en beroepsoriëntatie.

De commissie heeft op basis van de zelfstudies vastgesteld dat de opleidingen inderdaad in grote lijnen voldoen aan de criteria van academische bachelor- en masteropleidingen in de theologie en religiewetenschappen zoals vastgelegd in het DSRK. Daar komt bij dat de eindtermen van de vier opleidingen de criteria voor bachelor- en masteropleidingen uit de Dublin-descriptoren nauwgezet volgen.

Overwegingen

Alle opleidingen die ter beoordeling voorliggen, zoeken wat betreft doestellingen en beoogde eindkwalificaties aansluiting bij het domeinspecifieke referentiekader. Naar oordeel van de commissie dekt dat kader de relevante kennis en vaardigheden voor de afgestudeerde theologen goed af.

De verschillende eindtermen per opleiding zijn geformuleerd in navolging van de vijf criteria van de Dublin-descriptoren, waardoor ze wat betreft niveau en oriëntatie binnen het kwalificatieraamwerk passen. Het onderscheid tussen de eindtermen van de bachelor- en masteropleidingen is daarbij helder. De beoogde eindkwalificaties beantwoorden volgens de commissie dan ook aan de domeinspecifieke eisen.

Wel beveelt de commissie aan om de eigen profilering van de verschillende opleidingen nog wat verder aan te scherpen en die profilering ook te vertalen in meer specifieke eindtermen. Ook acht zij de keuze om voor de bacheloropleidingen geen beroepsoriënterende eindterm op te nemen ongelukkig, omdat de keuze afbreuk doet aan het zelfstandige karakter van deze opleidingen. Deze bedenking neemt echter niet weg dat de commissie ook voor deze opleidingen tot een positief eindoordeel komt op standaard 1: de eindtermen zijn op niveau en passend voor de opleidingen.

Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Bacheloropleiding Religiestudies: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 1 als **voldoende**.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Toelichting:

De inhoud en vormgeving van het programma stelt de toegelaten studenten in staat de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De kwaliteit van het personeel en van de opleidingsspecifieke voorzieningen is daarbij essentieel. Programma, personeel en voorzieningen vormen een voor studenten samenhangende onderwijsleeromgeving.

Bevindingen

In dit hoofdstuk over de onderwijsleeromgeving wordt onderzocht of programma, personeel en voorzieningen het mogelijk maken om de beoogde eindkwalificaties te realiseren. Aspecten die achtereenvolgens aan de orde komen zijn: de opbouw en samenhang van de curricula, de professionele en wetenschappelijke oriëntatie, de instroom en het rendement, studeerbaarheid en studielast, wetenschappelijk personeel, studiebegeleiding en informatievoorziening en kwaliteitszorg. Alle opleidingen worden zowel in voltijd als deeltijd aangeboden; de programma's voor deeltijd- en voltijdstudenten zijn identiek. Het oordeel van de commissie over de deeltijdprogramma's zal alleen expliciet vermeld worden voor zover dat oordeel afwijkt van dat over de voltijdprogramma's. Als de bevindingen van de commissie voor twee of meer opleidingen gelden, dan zijn de bevindingen om verdubbelingen te voorkomen zoveel mogelijk samen genomen.

Opbouw en samenhang van het bachelorcurriculum Theologie

In de zelfstudie staat dat elk studiejaar van de bacheloropleiding Theologie een eigen accent kent. In het eerste jaar wordt op inleidend niveau kennisgemaakt met de theologische kernvakken. In het tweede jaar volgt thematische en methodische verdieping in de literaire, historische en systematische theologie. In het derde jaar worden aan de hand van actuele thema's de recente ontwikkelingen in de literaire, systematische en praktische theologie aan de orde gesteld. De bacheloropleiding heeft een omvang van 180 EC en is opgebouwd uit 25 cursussen van 5 EC, drie minoren van in totaal 45 EC en een bachelorwerkstuk van 10 EC.

De opleiding heeft ervoor gekozen om – na de basismodule *Religie en Actualiteit/Academische vaardigheden* – geen aparte methodische vakken in te roosteren, maar die methoden te integreren in vier thematische cursussen: de vakken *Exegese OT*, *Geschiedenis van Kerk en Theologie*, *Dogmatiek* en *Pastoraaltheologie*. In die cursussen komen vier types van methoden aan bod: literaire, historische, hermeneutische en empirische methoden.

In het tweede en derde jaar hebben studenten de mogelijkheid om drie minoren te kiezen van elk 15 EC. De faculteit biedt twee verdiepende minoren aan. Daarnaast kunnen studenten kiezen uit vier verbredende geesteswetenschappelijke minoren en uit minoren van andere faculteiten. Verder kunnen studenten de minor invullen met een educatieve minor, een bezoek aan het buitenland of een zelf samengesteld vakkenpakket dat zij ter goedkeuring aan de examencommissie dienen voor te leggen. Schematisch ziet dit alles er als volgt uit:

B1		EC
1	Instructiecollege FFTR	0
2	Tutoraat	0
3	Hebreeuws	5
4	Religie en actualiteit/Academische vaardigheden en tutoraat	5
5	Fundamentele Theologie	5
6	Exegese OT en NT	5

7	Geschiedenis van de Filosofie	5
8	Geschiedenis van Kerk en Theologie I	5
9	Hedendaags Christendom	5
10	Pastoraaltheologie I	5
11	Theologische Ethiek I	5
12	Wereldgodsdiensten	5
13	Dogmatiek I	5
14	Exegese Oude Testament	5
	Totaal	60

B2		EC
1	Grieks	5
2	Theologische Ethiek II	5
3	Geschiedenis van Kerk en Theologie II	5
4	Liturgiewetenschap	5
5	Exegese NT	5
6	Spiritualiteit	5
7	Missiologie	5
8	Core curriculum vak 1: Godsdienstfilosofie	5
9	Core curriculum vak 2	5
10	Minor	15
	Totaal	60

B3		EC
1	Dogmatiek II	5
2	Pastoraaltheologie II	5
3	Kerkelijk Recht	5
4	Geesteswetenschappen en samenleving (CC3)	5
5	Bachelorwerkstuk	10
6	Minor	15
7	Minor	15
	Totaal	60

Studenten die een andere universitaire propedeuse hebben afgerond, kunnen ook toegang krijgen tot de verkorte bacheloropleiding Theologie. Deze opleiding bestaat uit 120 EC, verdeeld over 90 EC aan majorvakken en 30 EC aan minorvakken. Ook het verkorte programma sluit af met een bachelorwerkstuk.

Inhoudelijk gezien ligt het accent volgens de zelfstudie in het eerste jaar op oriëntatie op de geschiedenis en dogmatiek van het christelijk geloof en op de praktische theologie; in het tweede en derde jaar verschuift dat accent meer en meer naar methodologische kwesties.

Uit gesprekken met studenten en docenten bleek dat de opleiding in de afgelopen jaren veel veranderingen heeft ondergaan. Zo is het aantal EC voor brontalen teruggebracht tot 10 en zijn methodische cursussen grotendeels uit het programma verdwenen om plaats te maken voor inhoudelijke cursussen waarin methoden geïntegreerd zijn. Ook de introductie van minoren leidde tot forse aanpassingen in het programma. Volgens het management zag de faculteit zich in veel gevallen genoodzaakt mee te gaan met externe ontwikkelingen: het major/minorstelsel is bij alle geesteswetenschappelijke opleidingen ingevoerd, terwijl op landelijk niveau is afgesproken om geen voorkennis in brontalen meer te veronderstellen. Verder heeft ook de dalende instroom invloed gehad op de vormgeving van het programma.

Op basis van de gesprekken met studenten, docenten en management kwam de commissie tot de conclusie dat onder invloed van al deze wijzigingen elk cohort – en, gezien de lage instroomcijfers, vrijwel elke student – een eigen traject volgt. De opbouw van het programma zoals die in de zelfstudie beschreven staat, is dus voor een behoorlijk deel van de huidige studentenpopulatie niet of niet rechtstreeks van toepassing. Studenten gaven aan een goed overzicht te hebben van hun eigen traject en stelden ook dat ze goed ondersteund werden in het zoeken van passende oplossingen bij alle curriculumwijzigingen. Die indruk werd bevestigd op basis van gesprekken met docenten, opleidingscommissie en examencommissie. De commissie acht het tempo van veranderingen uit de laatste jaren bepaald niet bevorderlijk voor een heldere opbouw en samenhang van het programma. Wel heeft zij waardering voor het maatwerk dat de opleiding geleverd heeft om individuele studenten toch een samenhangend traject te bieden. Het management van de opleiding erkent de noodzaak van continuïteit en stabiliteit in het programma en heeft het voornemen uitgesproken de komende jaren de opleiding niet verder te belasten met nieuwe veranderingen. De commissie adviseert haar dringend om zich aan dit voornemen te houden.

De commissie concludeerde verder dat in de Nijmeegse bacheloropleidingen relatief veel EC's worden gevuld met minoren: in totaal besteedt een student 45 van de 180 studiepunten van zijn of haar opleiding aan een minor. De commissie is verheugd over de mogelijkheden die dat biedt om bijvoorbeeld een bezoek aan het buitenland te brengen – een optie waar studenten overigens nog niet vaak gebruik van maken – maar wijst de opleiding wel op het risico dat de samenhang en inhoudelijke opbouw te lijden kunnen hebben onder deze keuzevrijheid. Zeker als studenten hun minoren verbreedend inzetten, verdwijnen zij voor langere tijd uit het zichtveld van de opleiding. De commissie adviseert de opleiding om de omvang van de minoren waar mogelijk te beperken ten gunste van het major-programma.

Opbouw en samenhang van het bachelorcurriculum Religiestudies

In de zelfstudie staat dat elk studiejaar van de bacheloropleiding Religiestudies een eigen accent kent. In het eerste jaar volgen studenten vooral inleidende en oriënterende vakken. In het tweede jaar ligt het accent op de bronteksten van de wereldgodsdiensten of Abrahamitische godsdiensten, terwijl in het derde jaar de opgedane kennis wordt toegespitst op de terreinen van gender, migratie en multiculturaliteit. Het onderwijs binnen de bacheloropleiding Religiestudies valt uiteen in twee trajecten: Religiestudies en Islamstudies. Van de 180 EC die de opleiding in totaal telt, besteden studenten 80 EC aan een gedeeld programma; 50 EC wordt ingevuld met cursussen uit het eigen traject, terwijl de resterende 50 EC is gereserveerd voor minoren en een verbreedend keuzevak. De opleiding wordt afgesloten met een bachelorwerkstuk van 10 EC, dat onderdeel uitmaakt van het gedeelde programma.

Volgens de zelfstudie is het curriculum opgebouwd naar drie verschillende indelingscriteria. Allereerst worden studenten ingeleid in de verschillende religieuze tradities en bestuderen zij in het tweede jaar ook bronteksten uit die tradities. Ten tweede kent de opleiding een aantal methodische vakken. In het eerste jaar volgen studenten enkele brede inleidende cursussen, die later in de opleiding opgevolgd worden met diverse literaire, historische, hermeneutische en empirische/sociaalwetenschappelijke methodische vakken. Ten slotte heeft de opleiding cursussen geprogrammeerd die gebaseerd zijn op de ideologische, rituele, intellectuele en experiëntiële dimensies van religie en op hun vijf functies: identiteitsconstructie, normatieve innovatie, contingentieverwerking, sociale integratie en kritische mobilisering.

Net als in de bacheloropleiding Theologie kiezen bachelorstudenten Religiestudies drie verdiepende of geesteswetenschappelijk verbreedende minoren in het tweede en derde studiejaar. Schematisch ziet dit alles er als volgt uit:

B1	Relgiestudies	Islamstudies	EC	
1	Instructiecollege FF'TR	Instructiecollege FF'TR	0	35
2	Tutoraat	Tutoraat	0	
3	Religie en actualiteit/Academische vaardigheden	Religie en actualiteit/Academische vaardigheden	5	
4	Inleiding religiewetenschappen	Inleiding religiewetenschappen	5	
5	Islam	Islam	5	
6	Christendom	Christendom	5	
7	Jodendom	Jodendom	5	
8	Godsdienstsociologie	Godsdienstsociologie	5	
9	Theorieën van religie	Theorieën van religie	5	
10	Hindoeïsme	Arabische taalverwerving I	5	25
11	Boeddhisme	Arabische taalverwerving II	5	
12	Nieuwe religieuze bewegingen	Arabische taalverwerving III	5	
13	Rituele studies	Islam sociaal wetenschappelijk I	5	
14	Religie en ethiek	Islam literair-historisch I	5	

B2	Relgiestudies	Islamstudies	EC	
1	Bronteksten Jodendom	Bronteksten Jodendom	5	25
2	Bronteksten Christendom	Bronteksten Christendom	5	
3	Bronteksten Islam	Bronteksten Islam	5	
4	Empirische religiewetenschap	Empirische religiewetenschap	5	
5	Core curriculum vak 1: Godsdienstfilosofie	Core curriculum vak 1: Godsdienstfilosofie	5	
7	Bronteksten Aziatische religies	Islam sociaal-wetenschappelijk II	5	15
8	Antropologie van de religie	Islam literair-historisch II	5	
9	Godsdienstpsychologie	Islam in Nederland	5	
10	Core curriculum vak 2	Core curriculum vak 2	5	20
11	Minor	Minor	15	

B3	Relgiestudies	Islamstudies	EC	
1	Gender, multiculturaliteit en religie	Gender, multiculturaliteit en religie	5	20
2	Core curriculum vak 3	Core curriculum vak 3	5	
3	Bachelorwerkstuk	Bachelorwerkstuk	10	
4	Migratie en interreligieuze studies	Islam sociaal-wetenschappelijk III	5	10
5	Christendom en cultuur in de moderne tijd	Islam literair-historisch III	5	
6	Minor	Minor	15	30
7	Minor	Minor	15	

Studenten die een andere universitaire propedeuse hebben afgerond, kunnen ook toegang krijgen tot de verkorte bacheloropleiding Religiestudies. Deze opleiding bestaat uit 120 EC, verdeeld over 90 EC aan majorvakken en 30 EC aan minorvakken. Ook het verkorte programma sluit af met een bachelorwerkstuk.

In de zelfstudie staat dat ook de bacheloropleiding Religiestudies in de afgelopen jaren ingrijpende veranderingen heeft ondergaan. Naast de invoering van de minoren was de belangrijkste verandering voor het programma van de opleiding de integratie van het traject Islamstudies met ingang van het collegejaar 2012/2013. De faculteit heeft tot die integratie

besloten vanwege een te lage instroom binnen de voormalige bachelor- en masteropleidingen Islam en Arabisch.

Na bestudering van de zelfstudie en gesprekken met studenten, docenten en onderwijsmanagement concludeerde de commissie dat het programma van de opleiding Religiestudies op zich een heldere samenhang vertoont, maar inhoudelijk gezien vooral breed georiënteerd is. Dat blijkt onder meer uit de diversiteit aan indelingscriteria, het grote aantal relatief kleine cursussen van 5 EC en het feit dat binnen het algemene traject Religiestudies telkens voor verbreding boven verdieping is gekozen: zes inleidingen in de verschillende wereldgodsdiensten/levensbeschouwingen, vier brontekstcursussen, vijf cursussen waarin verschillende methoden behandeld worden. De commissie is van oordeel dat meer focus en verdieping de inhoudelijke opbouw en samenhang van het programma zou versterken. Die focus en verdieping trof zij veel sterker aan in het traject Islamstudies. De commissie raadt de opleiding als geheel en het traject Religiestudies in het bijzonder aan om meer verdiepende cursussen te programmeren. Die verdieping zou nog versterkt kunnen worden door grotere cursussen van meer dan 5 EC te programmeren. De commissie adviseert in deze context ook om de omvang van de minoren waar mogelijk te beperken ten gunste van het major-programma.

Verder constateerde de commissie op basis van de zelfstudie dat in de programmering van academische vaardigheden in het traject Religiestudies een gat valt: na twee werkstukken in het eerste jaar schrijven studenten binnen dit traject pas in het derde jaar weer werkstukken, met uitzondering van de tweedejaarscursus *Empirische Religiewetenschappen* waar studenten een onderzoeksopzet schrijven. De commissie acht deze onderbreking onwenselijk voor de opbouw in schrijfvaardigheden en heeft de opleiding geadviseerd om dit gat te vullen door ook werkstukken in het tweede jaar te programmeren. Het opleidingsmanagement heeft toegezegd dit advies ter harte te nemen.

Opbouw en samenhang van het mastercurriculum Theologie

Het programma van de masteropleiding Theologie is opgebouwd uit 180 EC en volgt volgens de zelfstudie voor een belangrijk deel de indelingscriteria die ook de bacheloropleiding structureren. Studenten volgen in de eerste twee jaar verplichte seminars in exegese, geschiedenis van kerk en theologie, systematische theologie en praktische theologie (80 EC). Daarnaast volgen ze nog een extra seminar naar keuze en een individueel specialisatietraject dat voorbereidt op de masterscriptie (40 EC). Die scriptie (20 EC) wordt volgens de zelfstudie aan het eind van het tweede jaar afgerond. In het derde jaar volgt een keuze uit vier (beroepsvoorbereidende) programma's: Onderzoek, Religie en Beleid, Geestelijke Verzorging en Onderwijs.

Het programma Onderzoek dient ter voorbereiding op een promotie-onderzoek. Na een open keuzeprogramma van 30 EC dat mogelijkheden biedt om aanvullende cursussen binnen en vooral ook buiten de faculteit te volgen – bij de landelijke onderzoeksschool of in het buitenland – wordt het programma afgerond met een onderzoeksvoorstel (10 EC) en een wetenschappelijk artikel (20 EC).

Het programma Religie en Beleid beoogt studenten voor te bereiden op functies op het terrein van culturele en religieuze diversiteits- en beleidsvraagstukken. Na zes inhoudelijke cursussen van elk 5 EC volgen een stage (15 EC) en enkele reflectiecursussen (15 EC) bij die stage. In de masterscriptie reflecteren en analyseren studenten op de taken/opdrachten die zij tijdens hun stage hebben uitgevoerd.

Het programma Geestelijke Verzorging beoogt studenten voor te bereiden op functies op het terrein van religie en zorg en ze startkwalificaties te geven voor het beroep van geestelijk verzorger. De opbouw van dit programma is vergelijkbaar met dat van Religie en Beleid: 30 EC aan inhoudelijke cursussen, 15 EC aan stage en 15 EC aan reflectiecursussen op de stage.

Het programma Onderwijs leidt op tot een eerstegraadsbevoegdheid als godsdienstdocent. Dit educatieve programma zal – conform het DSRK – niet inhoudelijk beoordeeld worden door deze visitatiecommissie.

Schematisch ziet dit alles er als volgt uit:

Theologie jaar 1		EC	
Seminar exegese	10	40	
Seminar geschiedenis van kerk en theologie	10		
Seminar systematische theologie	10		
Seminar praktische theologie	10		
Keuze uit (elk 10 EC):		10	
<ul style="list-style-type: none"> • Seminar godsdienstfilosofie • Seminar godsdienstwetenschappen • Seminar Bijbelse talen (Hebreeuws 5 EC / Grieks 5 EC) • Seminar masteropleiding theologie en religiewetenschappen 			
Specialisatie (scriptievak) - keuze uit (elk 10 EC):			10
<ul style="list-style-type: none"> • exegeze OT • exegeze NT • geschiedenis van kerk en theologie • kerkelijk recht • theologische ethiek • dogmatiek • pastoraaltheologie • missiologie 			

Theologie jaar 2		EC
Seminar exegese	10	40
Seminar geschiedenis van kerk en theologie	10	
Seminar systematische theologie	10	
Seminar praktische theologie	10	
Optioneel: maximaal één van de seminars uit het kerncurriculum als vrije ruimte invullen		
Masterscriptie		20

Theologie jaar 3		EC
<i>Programma onderzoek (OZ)</i>		
Keuze uit: NOSTER seminars Seminars Faculteit FTR Study abroad		30
Research proposal		10
Academic Article		20

<i>Programma religie en beleid (RB)</i>	<i>Programma geestelijke verzorging (GV)</i>		
Religie en religieuze diversiteitsmanagement	Religie en zorg	5	30
Theorie van culturele en religieuze diversiteit	Rituele expressie	5	
Religie en diversiteitsbeleid	Religieuze counseling	5	
Religie, recht en beleid	Ethische advisering	5	
Beleidsplanning en –implementatie	Spirituele diagnostiek	5	
Methoden in religie- en beleidsonderzoek	Klinische onderzoeksmethoden	5	
Opdrachtstage	Beroepsstage	15	30
Theologische reflectie op zorg en beleid		15	
Christelijke teksten over lijden en geloven (5 EC)			
Theologie van lijden en geloven (5 EC)			
Kerkelijke context van lijden en geloven (5 EC)			
<i>Programma onderwijs (OW) (educatieve master)</i>			
Theoriegedeelte: Vakdidactiek Algemene didactiek Themablokken Mentoraat			30
Praktijkgedeelte (onderwijsstage)			

Uit bestudering van de zelfstudie en gesprekken met docenten en opleidingsmanagement bleek dat ook het programma van de masteropleiding Theologie de laatste jaren aan veel veranderingen onderhevig is geweest. Tot het studiejaar 2009/2010 had de driejarige masteropleiding Theologie een intercultureel-theologisch profiel, dat ook veel buitenlandse studenten uit met name Afrika en Azië trok. Daarnaast bestond een tweejarige masteropleiding Theology, waarvan het programma samenviel met de eerste twee jaar van de driejarige opleiding. Sinds 2010/2011 heeft de opleiding het programma herzien volgens de eerder beschreven klassiek-theologische profilering. Ook is de tweejarige variant verdwenen. Na een kritische interne reflectie op de opleiding is in 2012/2013 een aangepast programma van start gegaan.

De commissie heeft begrip voor de herprogrammering van de masteropleiding en herkent in het huidige programma de dubbele ambitie van de opleiding om een klassiek-theologische profilering te combineren met een stevig accent op beroepsvoorbereiding. Wel heeft zij bij de praktische uitwerking van beide aspecten enkele kanttekeningen geplaatst. De commissie had – gelet op de klassiek-theologische profilering – meer filosofie en patrologie/vroege theologiegeschiedenis in het programma verwacht, zeker ook in het totaalbeeld van de vijf jaar die studenten (het bachelorprogramma meegeteld) aan breed-theologische vakken besteden. Ook ziet zij geen duidelijke opbouwende lijn in de eerste twee jaar van het masterprogramma. Docenten gaven aan dat die opbouw vooral plaatsvindt in de individuele specialisatiecursus en de masterthesis. De commissie adviseert de opleiding om in het programma de nadruk op specialisatie te versterken. Verder is de commissie van oordeel dat de vier beroepsvoorbereidende trajecten weliswaar veel keuzevrijheid bieden, maar ook de samenhang van de opleiding als geheel dreigen te verzwakken.

Gelet op de lage studentenaantallen binnen de opleiding en alle recente veranderingen in het programma heeft de commissie haar zorg uitgesproken over de vrijwel individuele trajecten die studenten volgen. De samenhang in het programma kan gemakkelijk een papieren werkelijkheid worden als iedere student een geheel eigen weg door dat programma aflegt. Ook komt de opbouw binnen de masteropleiding minder goed uit de verf als studenten uit

verschillende cursusjaren samen dezelfde cursus of hetzelfde seminar volgen. Docenten brachten hier tegenin dat het nieuwe programma voorlopig niet meer zal veranderen en dat daarom ook het aantal individuele trajecten zal verminderen. De commissie adviseert de opleiding in de komende jaren in ieder geval voortdurend waakzaam te zijn op de samenhang van het programma.

Opbouw en samenhang van het mastercurriculum Theologie en Religiewetenschappen

De masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen is een zogenaamd ‘breed label’, waaronder vier masterprogramma’s vallen: Religiestudies, Islamstudies, Religie en Beleid en Geestelijke Verzorging. Elk van de programma’s omvat in totaal 60 EC. De programma’s Religiestudies en Islamstudies hebben een onderling vergelijkbare opbouw: studenten volgen voor in ieder geval 30 EC aan seminars, hebben 10 EC aan vrije ruimte die eventueel valt in te vullen met een onderzoeksstage, en sluiten af met een masterscriptie van 20 EC. Ook de programma’s Religie en Beleid en Geestelijke Verzorging hebben een onderling vergelijkbare opbouw: na 30 EC aan inhoudelijke cursussen volgt een stage van 15 EC en een masterscriptie van 15 EC.

Het programma Religiestudies beoogt studenten in staat te stellen om vergelijkend onderzoek te doen naar de vijf wereldreligies. Studenten dienen een eigen specialisatie te kiezen die aansluit bij het onderzoek van de leerstoelen binnen de faculteit. Zij volgen tenminste 3 seminars, waaronder een seminar op het terrein van de eigen specialisatie. Studenten kunnen voor een onderzoeksstage terecht op de eigen universiteit, op een andere universiteit of bij een buitenuniversitair onderzoeksinstituut, waarover zij vervolgens een onderzoeksrapport dienen te schrijven. Het programma wordt afgesloten met een masterscriptie, die in het verlengde van de onderzoeksstage kan liggen.

Het programma Islamstudies wil studenten in staat stellen om onderzoek te doen naar de Islam in Europa en het Midden-Oosten. Studenten volgen twee verplichte methodische seminars en één of twee seminars naar keuze. De regeling van onderzoeksstage en scriptie komt overeen met die van het programma Religiestudies.

Het programma Religie en Beleid beoogt studenten voor te bereiden op functies op het terrein van culturele en religieuze diversiteits- en beleidsvraagstukken. Na zes inhoudelijke cursussen van elk 5 EC volgen studenten een stage van 15 EC. In de masterscriptie reflecteren en analyseren studenten op de taken/opdrachten die zij tijdens hun stage hebben uitgevoerd.

Het programma Geestelijke Verzorging beoogt studenten voor te bereiden op functies op het terrein van religie en zorg en ze startkwalificaties te geven voor het beroep van geestelijk verzorger. De opbouw van dit programma is vergelijkbaar met dat van Religie en Beleid: 30 EC aan inhoudelijke cursussen, 15 EC aan stage en 15 EC voor de masterscriptie waarin studenten reflecteren en analyseren op de taken/opdrachten die zij tijdens hun stage hebben uitgevoerd.

Schematisch ziet dit alles er als volgt uit:

Religiestudies	Islamstudies	EC
<i>Drie seminars naar keuze uit (elk 10 EC):</i> <ul style="list-style-type: none"> • Seminar Bronteksten Jodendom en Christendom 	Seminar Islamstudies (literair-historisch) (10 EC)	30
	Seminar Islamstudies (sociaalwetenschappelijk) (10 EC)	

<ul style="list-style-type: none"> • Seminar Geschiedenis van het christendom • Seminar Theorieën van religie, ethiek, en cultuur • Seminar Vergelijkende religiewetenschap • Seminar Empirische religiewetenschap • Seminar Islamstudies 	<i>Een seminar naar keuze uit (elk 10 EC):</i> <ul style="list-style-type: none"> • Seminar Bronteksten Jodendom en Christendom • Seminar Geschiedenis van het christendom • Seminar Theorieën van religie, ethiek, en cultuur • Seminar Vergelijkende religiewetenschap • Seminar Empirische religiewetenschap 	
Seminar naar keuze of onderzoeksstage	Seminar naar keuze of onderzoeksstage	10
Masterscriptie	Masterscriptie	20

Religie en Beleid	Geestelijke Verzorging	EC	
Theorie van culturele en religieuze diversiteit	Religie en zorg	5	30
Religie en diversiteitsmanagement	Rituele expressie	5	
Religie en diversiteitsbeleid	Religieuze counseling	5	
Religie, recht en beleid	Ethische advisering	5	
Beleidsplanning en –implementatie	Spirituele diagnostiek	5	
Methoden in religie- en beleidsonderzoek	Klinische onderzoeksmethoden	5	
Opdrachtstage	Beroepsstage	15	30
Masterscriptie	Masterscriptie	15	

In de zelfstudie staat dat ook de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen in de afgelopen jaren ingrijpende veranderingen heeft ondergaan. De masteropleiding Islam en Arabisch is met ingang van het collegejaar 2012/2013 geïntegreerd in de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen als zelfstandig programma Islamstudies. Het programma Onderzoek, dat tot 2011/2012 liep, is daarom gesplitst in de programma's Religiestudies en Islamstudies. Vanwege gebrek aan instroom is het programma Religie en Cultuur met ingang van 2012/2013 beëindigd. De belangrijkste verandering voor het programma van de opleiding was de integratie van het traject Islamstudies met ingang van het collegejaar 2012/2013. De faculteit heeft tot die integratie besloten vanwege een te lage instroom binnen de voormalige bachelor- en masteropleidingen Islam en Arabisch.

De commissie is van oordeel dat ook voor deze opleiding de vele veranderingen van de afgelopen jaren de opbouw en samenhang van de opleiding als geheel onder druk hebben gezet. Zij constateert een duidelijke samenhang in de programma's zoals die in 2012/2013 van start zijn gegaan, maar deze samenhang zal zich in de praktijk nog wel verder moeten bewijzen. Tijdens het gesprek met docenten heeft de commissie gevraagd hoe de opbouw binnen met name de programma's Religiestudies en Islamstudies gewaarborgd wordt. Docenten van de opleiding benadrukten dat de specialisatie met name plaatsvindt in (de aanloop naar) de masterscriptie. De commissie is van oordeel dat met name de seminars nog wel vrij breed georiënteerd zijn, en adviseert de opleiding om het accent op specialisatie binnen de programma's Religiestudies en Islamstudies te versterken. Uit bestudering van cursusmaterialen en het gesprek met docenten bleek dat de samenhang binnen seminars – waar twee docenten uit verschillende disciplines telkens een deel van het seminar voor hun rekening nemen – behoorlijk kan verschillen. De commissie adviseert docenten om actief samen te werken in samenstelling en uitvoering van de seminars en beveelt het opleidingsmanagement aan om de interne samenhang van de seminars kritisch te volgen. Ten

slotte constateert zij dat de naam van het programma 'Religie en Beleid' breder is dan het vakkenpakket dat onder deze noemer wordt aangeboden. Zij adviseert de opleiding om de naam van dit programma nader toe te spitsen tot 'Religie en Diversiteit' of 'Religie en Diversiteitsbeleid'.

Wetenschappelijke oriëntatie

In de zelfstudie staat beschreven dat alle opleidingen en het merendeel van de programma's een sterk academisch profiel hebben, met veel aandacht voor methodische en/of methodologische kwesties. Die profilering vertaalt zich in de programma's van de bachelor- en masteropleiding Theologie in systematische aandacht voor literaire, historische, hermeneutische en empirische methoden. De opleidingen hebben ervoor gekozen de methodische reflectie te programmeren in thematische cursussen. Binnen de masteropleiding Theologie kunnen studenten kiezen voor het programma Onderzoek, waarbinnen zij onder meer een onderzoeksvoorstel en een wetenschappelijk artikel (leren) schrijven. Ook de beroepsgeoriënteerde programma's worden voorafgegaan door een tweejarig gedeeld traject en een scriptie waarin bovengenoemde methoden bediscussieerd en toegepast worden.

Volgens de zelfstudie van de bacheloropleiding Religiestudies komen ook in deze opleiding de vier bovengenoemde methoden aan bod. Verder onderscheidt de opleiding vier dimensies en vijf functies van religie, die elk vertaald zijn in onderzoeksperspectieven die in respectievelijk negen (traject Religiestudies) of zes (traject Islamstudies) cursussen aan bod komen. In de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen zijn de programma's Religiestudies en Islamstudies expliciet gericht op onderzoek: studenten kunnen een onderzoeksstage lopen en worden betrokken bij het onderzoek van de leerstoelen. Voor de programma's Religie en Beleid en Geestelijke Verzorging licht het accent op beroepsvoorbereiding; de theoretische en methodische cursussen binnen de opleiding dienen ter ondersteuning bij en reflectie op de stage en het beroepenveld. Alle Nijmeegse opleidingen worden afgesloten met een scriptie.

De commissie heeft zich op basis van een steekproef uit het cursusmateriaal een beeld gevormd van de academische kwaliteit van het cursusaanbod. Over het algemeen was deze indruk voor alle bestudeerde opleidingen positief. Cursussen als *Theologische Ethiek II* (bacheloropleiding Theologie) en de masterseminars *Vergelijkende Religiewetenschap* (Theologie en Religiewetenschappen) en *Practical Theology* (Theologie) vielen in positieve zin op door hun goede opzet, academische niveau en degelijke uitwerking. Voor sommige cursussen lag het niveau aan de lage kant (*Geschiedenis van Kerk en Theologie II* uit de bacheloropleiding Theologie, *Beleidsplanning en implementatie* uit de masteropleidingen Theologie en Theologie en Religiewetenschappen). De commissie heeft met tevredenheid geconstateerd dat in de Nijmeegse opleidingen relatief veel aandacht uitgaat naar methodische en methodologische reflectie. De commissie wijst er echter wel nadrukkelijk op dat deze aandacht voor reflectie niet ten koste mag gaan van de oefening in academische vaardigheden. Op basis van de gelezen scripties stelt zij vast dat voor alle opleidingen meer oefening gewenst is met het ontwikkelen van een goede vraagstelling en de uitwerking daarvan in deelvragen.

De commissie heeft tijdens het bezoek bijzondere aandacht besteed aan het niveau van de schrijfvaardigheden en de oefening daarin tijdens de opleiding. Uit gesprekken met studenten uit alle opleidingen bleek dat feedback op schriftelijke opdrachten lang niet altijd vanzelfsprekend is. De commissie adviseert de FTR dringend om alle schriftelijke opdrachten van gedegen feedback te voorzien, niet alleen wanneer een student daar expliciet om vraagt. Voor zowel de bacheloropleiding Theologie als de bacheloropleiding Religiestudies heeft de commissie vastgesteld dat relatief weinig geoefend wordt met het schrijven van werkstukken.

Studenten gaven desgevraagd aan dat zij zich gedurende hun opleiding niet goed genoeg voorbereid voelden op het schrijven van een scriptie. De commissie adviseert beide opleidingen om de schrijfvaardigheden systematischer op te bouwen en studenten ook voor hun scriptie al te laten oefenen met het schrijven van grotere werkstukken. Die opbouw moet op zijn minst gedurende alle studiejaren doorlopen (zie ook paragraaf 2.1.2 over het hiaat in het tweede jaar).

Professionele oriëntatie

Uit de zelfstudies blijkt dat de FTR de beroepsoriëntatie van haar eigen opleidingen als relatief zwak beschouwt. Zoals beschreven onder standaard 1, kennen de beide bacheloropleidingen geen eindterm voor beroepsoriëntatie. Ook voor de beide masteropleidingen beschrijven de zelfstudies als zwaktepunt dat beroepsoriëntatie niet in het curriculum zelf is opgenomen.

In gesprekken met studenten, management en alumni heeft de commissie zich een nader beeld gevormd van de beroepsvoorbereidende aspecten van elk van de vier opleidingen. Voor de beide theologie-opleidingen heeft zij zich geconcentreerd op de vraag of afgestudeerden wel of geen toegang konden krijgen tot de kerkelijke ambten van de Rooms-Katholieke Kerk. Het management liet weten dat de opleidingen als zodanig geen kerkelijke erkenning meer hebben, maar dat studenten die daar belangstelling voor hebben nog wel degelijk een individuele aanvraag tot erkenning van de genoten opleiding kunnen indienen en daar door de FTR bij worden ondersteund. Mede met het oog daarop kent de Radboud Universiteit naast de Faculteit FTR formeel ook nog een Faculteit der Theologie, met een decaan die tevens vice-decaan is van de FTR. Anderzijds wil de FTR zelf de inhoudelijke regie over haar opleidingen in de Theologie, waarbij waar mogelijk rekening wordt gehouden met de vereisten van de Rooms-Katholieke kerk in verband met de ambtsopleidingen. De commissie heeft alle begrip voor deze afwegingen, maar wijst de opleidingen wel op de dalende instroom. Voor een deel van de toekomstige studenten zal het aantrekkelijker zijn om een kerkelijk erkende opleiding te volgen die rechtstreeks toegang geeft tot kerkelijke ambten.

De commissie is verheugd over de mogelijkheid om een educatieve minor te volgen in de bacheloropleidingen Theologie en Religiestudies en over het feit dat ook in de masteropleiding Theologie in een educatieve programmavariant is voorzien. Uit het gesprek met de bachelorstudenten bleek dat de FTR verder probeert om met bijvoorbeeld een carrière dag studenten voor te bereiden op de arbeidsmarkt, maar dat het animo onder studenten voor dit soort activiteiten gering is. De commissie adviseert om voor deze opleiding studenten proactiever te wijzen op en te begeleiden bij de optie om een stage te lopen. De commissie is opgetogen over de rol van de stages in de masteropleidingen. Uit gesprekken met alumni bleek dat zij positief terugblikken op hun stage als vorm van beroepsvoorbereiding. Wel miste een deel van de alumni uit het programma Geestelijke Verzorging ondersteuning vanuit de opleiding bij het zicht krijgen op de eigen spirituele ontwikkeling en de effecten daarvan op de manier waarop zij cliënten in spiritueel opzicht kunnen begeleiden. In het nieuwe curriculum is inmiddels voorzien in een cursus Spirituele Diagnostiek, waarin studenten op academische wijze reflecteren op hun spirituele ontwikkeling. Overigens bestaat op dit terrein een verschil van inzicht tussen voltijdstudenten, die de opleiding zakelijk willen houden, en deeltijdstudenten, die meer ruimte vragen voor persoonlijke ontwikkeling en het eigen verhaal. Alumni gaven verder aan dat zij het jammer vinden dat de faculteit niet meer haar contacten in het werkveld benut om studenten te helpen bij hun beroepsoriëntatie; zij zouden zelf zeker bereid zijn om de huidige studenten te begeleiden bij hun zoektocht op de arbeidsmarkt. De commissie adviseert de FTR om inderdaad haar alumnibestand voor deze doeleinden aan te wenden.

Instream en rendement

In de zelfstudie staat dat de instroomcijfers voor de bachelor- en masteropleiding Theologie al geruime tijd dalen. In 2002/2003 stonden in totaal nog 130 theologiestudenten ingeschreven, in 2012/2013 was dat aantal teruggelopen tot 46. Voor de opleidingen in de religiewetenschappen is ten opzichte van 2002/2003 wel een stijging te zien, maar zijn in 2012/2013 in totaal 183 studenten ingeschreven, 68 minder dan het collegejaar daarvoor. In de praktijk zijn de instroomcijfers van alle opleidingen relatief laag, zelfs ondanks de verschillende samenvoegingen. Volgens het management heeft de FTR zich de afgelopen jaren genoodzaakt gezien tot reorganisaties; tegelijk heeft ze diverse initiatieven ontplooid om de instroomcijfers te verbeteren. Zo is een medewerker studievoorzichting min of meer fulltime belast met wervingsactiviteiten en zet de Radboud Universiteit in op werving onder middelbare scholieren binnen het 'Pre-University College Humanities'. Het College van Bestuur van de Radboud Universiteit houdt vast aan een instroomeis van minimaal 20 studenten per jaar, maar is in de praktijk mild geweest ten opzichte van de opleidingen aan de FTR. Het opleidingsmanagement hoopt dat de wervingsactiviteiten hun vruchten zullen afwerpen, maar rekent op coulerie van het CvB als de inschrijvingen tegenvallen. Voor zowel de masteropleiding Theologie als voor de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen is een pre-master ingevoerd, waarbij studenten met een WO bachelorgraad of een HBO bachelorgraad met een gemiddelde van 7,5 of hoger na een programma van 60 EC toegelaten worden tot de masteropleiding. De pre-master dient de instroom in de masteropleiding te verhogen.

De commissie concludeert dat de dalende instroomcijfers voor de Theologieopleidingen onwenselijk zijn, maar niet erg afwijken van de landelijke trend op het terrein van Theologie. Ook voor Religiestudies zijn de instroomcijfers relatief laag en fluctueren de inschrijvingen van jaar tot jaar, soms ook onder de kritische ondergrens van 20 studenten. Uitzondering vormt de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen, die weliswaar één jaar onder de kritische ondergrens van 20 studenten uitkwam, maar in andere jaren ruim boven de 20 á 30 studenten instroom liet zien. De commissie adviseert de opleidingen dringend om – met het oog op de samenhang van de verschillende programma's – terughoudend te zijn met verdere curriculumwijzigingen en samenvoegingen van opleidingen. De commissie heeft tijdens het bezoek ook aandacht besteed aan de pre-master, die met ingang van 2012/2013 een vast curriculum heeft gekregen. De commissie vermoedt dat het instroomniveau van studenten die dit programma hebben gevolgd, achter zal blijven bij dat van de reguliere studenten die de hele bacheloropleiding hebben afgerond. Ook geven docenten aan dat er niveauverschillen blijken te zijn tussen studenten met een afgeronde HBO- of WO-bacheloropleiding. De commissie adviseert de opleiding om – met het oog op het niveau van de masterseminars – vooral waakzaam te zijn op het taalvaardigheidsniveau in Grieks en Hebreeuws. Anderzijds heeft zij vertrouwen in het vermogen van de opleiding om in individuele gevallen passende oplossingen te vinden.

In de zelfstudies staat dat de faculteit de afgelopen jaren diverse rendementsverhogende maatregelen heeft genomen om haar streefdoel van 70% studierendement (maximaal één jaar uitloop op nominale studieduur) te behalen. Zo is een bindend studieadvies ingevoerd, is voor de bacheloropleidingen in elk jaar mentoraat ingevoerd, zijn de programma's grondig herzien op studeerbaarheid en worden studenten intensiever begeleid bij het schrijven van hun scriptie in een verplicht practicum *werkplaats bachelorwerkstuk* of in scriptiewerkgroepen (in de masteropleidingen). De opleidingen hanteren daarnaast de instellingsbrede 'streng knip' tussen bachelor- en masteropleiding: een student kan pas mastervakken volgen als hij tenminste 160 EC aan cursussen en een bachelorscriptie heeft afgerond – en pas mastervakken afronden als hij ook zijn bachelordiploma heeft behaald. Volgens de zelfstudies

is de bacheloropleiding Religiestudies er in 2011/2012 in geslaagd om het beoogde rendement te behalen.

De commissie stelt vast dat de rendementscijfers vertekenend kunnen werken, gezien de drastische herziening van de programma's en de samenvoeging van verschillende opleidingen. Wel acht zij de maatregelen inderdaad adequaat om studievertraging te ondervangen. Uit navraag onder studenten bleek de 'strengere knip' in de praktijk minder streng uit te pakken: studenten waren ook toegelaten tot mastercursussen als zij hun bachelorscriptie nog niet afgerond hadden. De commissie adviseert de Examencommissie om scherper toe te zien op de handhaving van de strenge knip. Volgens de Examencommissie is het echter met de huidige studentenvolgsystemen niet goed mogelijk om studenten die nog niet aan de eisen van de strenge knip voldoen uit te sluiten van inschrijving voor mastercursussen. De commissie geeft het opleidingsmanagement ter overweging om de landelijke trend van de 'harde knip' te volgen of anders adequate maatregelen te nemen om het huidige beleid ook te handhaven.

Studielast en studeerbaarheid

Bacheloropleiding Theologie

In de zelfstudie staat dat de opleiding in de afgelopen twee jaar het onderwijs heeft geïntensiveerd door het aantal contacturen op te voeren tot minstens 15 contacturen per week. De commissie waardeert het positief dat studenten hier relatief meer contacturen hebben dan elders. Studenten geven aan zo'n 25 tot 30 uur per week aan hun studie te besteden. De commissie heeft op basis van het bestudeerde cursusmateriaal en gesprekken met studenten en docenten vastgesteld dat de studielast van de opleiding goed te doen is. De opleiding zou volgens de visitatiecommissie hogere eisen mogen stellen met betrekking tot de hoeveelheid verplichte literatuur. Een uitzonderingspositie nemen de taalcursussen in: met name de cursus Hebreeuws is pittig, zeker in het bestek van de voorgeschreven 5 EC. Uit het gesprek met docenten bleek dat een compromis is gezocht tussen het aantal EC dat aan talencursussen besteed wordt (10 EC) en de doelstelling om studenten een stevige basis in zowel Grieks als Hebreeuws te geven. De commissie waardeert de inspanningen van docenten om ondanks de beperkte ruimte in het curriculum toch behoorlijke standaarden te blijven handhaven en adviseert het opleidingsmanagement om het aantal studiepunten voor de talencursussen te herzien.

Bacheloropleiding Religiestudies

In de zelfstudie staat dat de opleiding in de afgelopen twee jaar het onderwijs heeft geïntensiveerd door het aantal contacturen op te voeren tot minstens 15 contacturen per week. De commissie waardeert het positief dat studenten hier relatief meer contacturen hebben dan elders. Studenten geven aan zo'n 35-40 uur per week aan hun studie te besteden. Over het algemeen zagen zij geen echte struikelvakken; wel noemden ze *Islam en Europa II* als voorbeeld van een cursus met een erg hoge studiedruk. Door alle programmawisselingen heeft de programmering van cursussen de afgelopen jaren te wensen overgelaten: de combinatie van vakken binnen één blok pakte soms wel erg zwaar uit. Docenten gaven aan dat deze problemen vooral ontstonden voor studenten die niet nominaal het programma doorliepen waarmee zij hun studie begonnen waren. De commissie heeft op basis van het bestudeerde cursusmateriaal en gesprekken met studenten en docenten vastgesteld dat de studielast van de opleiding te doen is en adviseert de opleiding om ook in de komende jaren de studeerbaarheid van het programma voor studenten in overgangssituaties goed te bewaken.

Masteropleiding Theologie

In de zelfstudie staat dat de eerste twee jaar van de masteropleiding Theologie gericht zijn op zelfstandig leren en dat in het eerste semester van het derde jaar het onderwijs zoveel mogelijk geconcentreerd wordt op twee dagen per week. In de eerste vijf semesters kent de opleiding gemiddeld 12 contacturen per week. In het laatste semester is het aantal contacturen beperkt tot 2 per week, in verband met stages. Studenten gaven aan dat zij de opleiding behoorlijk stevig vinden, met name door de hoeveelheid leeswerk en de aanwezigheidsplicht tijdens colleges. Veel studenten combineren de opleiding met een baan. Het onderscheid tussen voltijd- en deeltijdstudenten blijkt in dit verband gradueel van aard: studenten kunnen naar gelang de omstandigheden makkelijk wisselen tussen voltijd- of deeltijdstudie. De commissie oordeelt op basis van de zelfstudie, gesprekken met studenten en docenten en het bestudeerde cursusmateriaal dat de opleiding pittig, maar studeerbaar is. Wel roept zij de opleiding op om in de komende jaren extra aandacht te besteden aan de studeerbaarheid voor studenten die zijn ingestroomd via de pre-master.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

In de zelfstudie staat dat het aantal contacturen wisselend is per programma. In de onderzoeksprogramma's Religiestudies en Islamstudies zijn gemiddeld 8 contacturen per week geprogrammeerd. Afhankelijk van de eerste bevindingen met het nieuwe programma overweegt de opleiding om de contacturen voor deze programma's te verhogen – zij het met als uitgangspunt dat zelfstandig leren en onderzoeken voorop staat. Studenten uit (voorlopers van) deze programma's geven aan dat zij de opleiding als pittig ervaren, vooral door de hoeveelheid schrijfwerk. De commissie acht de programma's in hun huidige opzet studeerbaar, maar roept de opleiding op om de komende jaren waakzaam te zijn op eventuele struikelvakken en met name op de studeerbaarheid voor studenten die door de herprogrammering een aangepast programma volgen.

Volgens de zelfstudie kennen de programma's Religie en Beleid en Geestelijke Verzorging in het eerste semester gemiddeld 12 contacturen per week; in het tweede semester, als stage en scriptie geprogrammeerd staan, zijn dat er gemiddeld 2. Uit het gesprek met studenten bleek dat zij de combinatie van stage en scriptie als erg zwaar ervaren; vooral studenten uit het programma Geestelijke Verzorging kiezen er regelmatig voor om tijdens de stage het werk aan de scriptie stil te leggen en de studievertraging die daardoor ontstaat op de koop toe te nemen. In januari is er een piekbelasting; dan beginnen de stages, maar moeten studenten ook de onderzoeksvraag voor hun scriptie uitwerken. De commissie acht de ambities van het eenjarige programma Geestelijke Verzorging erg hoog en adviseert de FTR om in de bacheloropleiding al een voorbereidende minor op te nemen om de studenten meer inhoudelijke basis te geven voor aanvang van het masterprogramma. Deze minor zou dan voorwaarde zijn tot toelating voor het masterprogramma. Verder roept de commissie de opleiding ertoe op om de programmering van stage en scriptie zodanig te herzien dat de belasting evenrediger gespreid is over het cursusjaar.

Staf

In de zelfstudie worden de wetenschappelijke kwaliteit en de laagdrempelige beschikbaarheid van de staf als sterke punten genoemd van de opleidingen aan de FTR. Het onderwijs wordt verzorgd door 15 hoogleraren, 2 universitair hoofddocenten en 15 universitair docenten. Op één na zijn alle docenten gepromoveerd; daarnaast beschikken op één na alle docenten over een basiskwalificatie onderwijs. Vier maal per jaar vindt een algemeen stafberaad plaats; daarnaast zijn er per opleiding en per onderwijsjaar docentenberaden. De student-docentratio is in de zelfstudies berekend als 14.0 voor de bacheloropleiding Theologie, 17.2 voor de masteropleiding Theologie, 32.3 voor de bacheloropleiding Religiestudies. Voor de

voorlopers van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen is een ratio berekend van 25.8 (Religiestudies) en 36.2 (Islam en Arabisch).

De commissie heeft tijdens het bezoek een positieve indruk gekregen van de docenten die het onderwijs van de FTR verzorgen. De docenten beschikken over de vereiste vakinhoudelijke expertise en de commissie concludeert uit gesprekken met docenten en studenten dat zij inderdaad gemakkelijk benaderbaar zijn voor studenten. Wel gaven studenten aan dat de didactische vaardigheden per docent nogal verschillen. Zij stelden voor dat docenten onderling meer uitwisselen over hun aanpak en onderwijsdidactiek; de commissie neemt deze suggestie graag over. De kleine cohorten maken het mogelijk om het onderwijs af te stemmen op de behoeften en interesses van de studenten zelf. Wel blijkt het moeilijker om te variëren in werkvormen, waardoor in de praktijk moeilijk onderscheid valt te maken tussen bijvoorbeeld een hoor- of een werkcollege. De commissie zou meer variatie toejuichen, maar ziet ook de meerwaarde in van het huidige maatwerk. Wel benadrukt zij dat de kleinschaligheid als risico met zich meebrengt dat docenten te zeer rekening gaan houden met de persoonlijke omstandigheden van de studenten. Mogelijke nadelige gevolgen, zoals verminderde transparantie in toetsing of verlaagde rendementen door achterstallige werkstukken, lijken zich in Nijmegen echter niet structureel voor te doen. Uit gesprekken met studenten en docenten bleek dat het mentoraat in de bacheloropleidingen voor wat betreft het tweede en derde jaar nog niet volledig functioneert. De commissie adviseert om dit euvel voortvarend te verhelpen.

De commissie constateert op basis van gesprekken met opleidingsmanagement, docenten en opleidingscommissies dat de onderwijsbelasting voor docenten op zich goed te doen is. Wel zijn de programmawijzigingen van de afgelopen jaren en de daarmee gepaard gaande evaluaties van het onderwijsaanbod een zware bijkomende belasting gebleken. De commissie acht het van belang om ook met het oog op de belasting van docenten in de komende jaren meer continuïteit te handhaven in de onderwijsprogramma's. Verder viel het de commissie op dat de onderwijsinzet in fte's in de berekeningen van de staf-studentratio wel erg minimaal is. Zo zou het onderwijsprogramma van de masteropleiding Theologie af kunnen met 0,99 fte aan onderwijsgevend personeel. Op basis van gesprekken met docenten en opleidingsmanagement concludeert de commissie dat de daadwerkelijke inspanning groter lijkt dan de cijfers suggereren. De commissie adviseert de FTR om de cijfers nog eens kritisch te herzien, omdat de FTR zich met dergelijke cijfers kwetsbaar maakt voor bezuinigingen op personeel.

Studiebegeleiding, informatievoorziening

In de zelfstudies staat dat de faculteit beschikt over een International Office, onder meer voor studenten die overwegen om een deel van hun studie aan een buitenlandse universiteit te volgen en ter begeleiding van studenten afkomstig uit het buitenland. Verder wordt in de zelfstudies niet expliciet gereflecteerd over de mogelijkheden tot studiebegeleiding. Wel heeft de commissie tijdens het bezoek gesproken met twee studieadviseurs en heeft zij ook aan studenten gevraagd of zij tevreden zijn over de studiebegeleiding. Studenten gaven aan goed hun weg te kunnen vinden naar International Office en studieadviseurs, voor zover zij al niet direct bij de docenten zelf terecht konden voor praktische oplossingen bij studieproblemen. De commissie oordeelt positief over de studiebegeleiding en raadt docenten aan om sneller door te verwijzen teneinde hun professionele distantie te behouden.

Volgens de zelfstudie waren studenten in 2011 nog minder positief over aspecten van de informatievoorziening (het studierooster en het tijdig bekend maken van veranderingen) en heeft de opleiding op basis daarvan maatregelen genomen die in 2012 leidden tot een

positievere evaluatie. Uit gesprekken met studenten bleek dat zij weliswaar niet altijd even goed op de hoogte waren van alle programmawijzigingen, maar zonder uitzondering een helder beeld hadden van hun eigen traject en eventuele wijzigingen daarbinnen. De korte lijnen als gevolg van de kleinschaligheid van de opleidingen blijken effectief om alle studenten op de hoogte te houden van de voor hen relevante ontwikkelingen. De commissie oordeelt positief over de informatievoorziening door de faculteit.

Kwaliteitszorg en verbetermaatregelen

Volgens de zelfstudie neemt de FTR aan het einde van elk semester schriftelijke evaluaties af onder studenten over de cursussen die zij het afgelopen half jaar gevolgd hebben. Uit gesprekken met studenten ontstond een wisselend beeld: een deel van de studenten had wel het idee dat negatieve evaluaties leidden tot veranderingen – zoals de afschaffing van het slecht geëvalueerde vak *Recente onderzoeksmethoden* – terwijl andere studenten aangaven niet geïnformeerd te worden over de uitkomsten van evaluaties of genomen maatregelen. Desgevraagd gaf het opleidingsmanagement aan dat alle studentenevaluaties binnenkort moeten zijn in te zien op Blackboard, en dat de effecten van negatieve evaluaties duidelijker zichtbaar zullen zijn als in de komende jaren geen drastische curriculumwijzigingen meer worden doorgevoerd. De commissie steunt deze goede voornemens en roept op tot een voortvarende uitvoering.

Tijdens het bezoek werd duidelijk dat ook de medezeggenschapsraad regelmatig ‘spui-uurtjes’ organiseert waarin klachten van studenten over het onderwijs geïnventariseerd worden. Verder beschikt de faculteit over de opleidingscommissies (OLC’s) Theologie en Religiestudies, die beide gemiddeld eens in de zes weken vergaderen. De commissie heeft op basis van het gesprek met vertegenwoordigers van de OLC’s en op basis van bestudering van notulen en verslagen een positieve indruk gekregen van het functioneren van de OLC’s. In beide commissies is de afgelopen jaren veel gediscussieerd over de veranderingen in de programma’s en de effecten die deze veranderingen hadden op de eigen profielen van de opleidingen. De commissie kreeg de indruk dat de OLC’s door het opleidingsmanagement serieus worden genomen.

De commissie is positief over het systeem van kwaliteitszorg en de betrokkenheid van studenten en OLC’s bij het onderwijs. Wel constateert zij dat de betrokkenheid onder docenten bij de onderwijsprogramma’s en bij elkaar bijdrage daaraan niet altijd even groot is. Docenten zetten zich weliswaar in voor de eigen vakken, maar lijken eerder reactief dan proactief te staan tegenover de onderwijsprogramma’s als zodanig. Zo werd een enquête door een deel van de stafleden niet ingevuld. Uit gesprekken met docenten begreep de commissie dat die stafleden zich geen oordeel wilden aanmatigen over zaken als de kwaliteit van toetsing van hun collega’s. Docenten gaven aan dat sommigen onder hen kampten met evaluatiemoedigheid onder druk van alle wijzigingen en reflecties daarop van de afgelopen jaren. Verder gaf de examencommissie aan dat docenten nog niet allemaal even vatbaar zijn voor het commentaar dat zij geeft op hun toetsing. De commissie heeft met instemming kennis genomen van de stafberaden die vier keer per jaar plaatsvinden, maar constateert dat deze beraden vooralsnog niet voor de hele staf geleid hebben tot een cultuur van collegiale kritiek. De visitatiecommissie acht een opbouwend-kritische sfeer van belang voor de kwaliteit van de opleiding en adviseert daarom de staf om meer met elkaar in gesprek te gaan over elkaars onderwijs. Meer ‘esprit de corps’ zou naar het oordeel van de commissie de opleidingen ten goede komen, ook omdat dit de enige manier is om structurele problemen niet alleen op papier, maar ook in de praktijk op te lossen.

De commissie heeft geconstateerd dat veel van de adviezen en aanbevelingen van de vorige visitatiecommissie inmiddels hebben geleid tot veranderingen, maar acht het teleurstellend dat niets gedaan is met het advies destijds dat de bacheloropleidingen minder tentamens en meer papers zouden moeten programmeren. Gelet op haar eigen bovengenoemde aanbevelingen roept de commissie beide opleidingen op om dit verbeterpunt voortvarend ter hand te nemen.

Overwegingen

Bacheloropleiding Theologie

De commissie stelt vast het huidige programma van de bacheloropleiding Theologie een duidelijke afspiegeling vormt van het klassiek-theologische profiel en een heldere samenhang en opbouw vertoont. Zij acht de vele curriculumwijzigingen van de afgelopen jaren bepaald niet bevorderlijk voor de opbouw en samenhang van het programma, maar heeft anderzijds waardering voor het maatwerk dat de opleiding geleverd heeft om studenten toch een samenhangend traject te bieden. De commissie oordeelt positief over de academische kwaliteit van het cursusaanbod; wel zal de opleiding vaker werkstukken moeten programmeren en meer aandacht moeten besteden aan het formuleren en uitwerken van vraagstellingen. De commissie is verheugd over de invoering van een educatieve minor, maar zou met het oog op beroepsoriëntatie wel meer inspanningen van de opleiding willen zien om studenten stage te laten lopen. De commissie is van oordeel dat de studielast goed te doen is, maar stelt vast dat de brontaalcursussen zwaarder zijn dan het aantal toegekende studiepunten.

Met de opleiding betreurt de commissie de lage instroomcijfers, die de continuïteit van de opleiding kwetsbaar maken. De commissie heeft vastgesteld dat de rendementscijfers relatief laag zijn, maar acht de genomen rendementsverhogende maatregelen adequaat. Het docentenkorps is naar het oordeel van de commissie zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht goed gekwalificeerd voor zijn taak en toegankelijk voor studenten. Wel miste de commissie onder een deel van de docenten de bereidheid tot collegiale kritiek. Dat geldt zeker niet voor de OLC, die juist een grote betrokkenheid bij de opleiding laat zien. De commissie oordeelt positief over studiebegeleiding en informatievoorziening.

Alles overwegende is de commissie van oordeel dat de genoemde verbeterpunten niet afdoen aan de conclusie dat de onderwijsleeromgeving studenten in voldoende mate in staat stelt om de beoogde eindkwalificaties te behalen.

Bacheloropleiding Religiestudies

De commissie stelt vast dat het programma van de bacheloropleiding Religiestudies een heldere samenhang vertoont en een voldoende opbouw laat zien, maar concludeert wel dat het programma breed georiënteerd is. Zij is van oordeel dat meer focus en verdieping de inhoudelijke opbouw en samenhang van het programma zou versterken. Zij acht de vele curriculumwijzigingen van de afgelopen jaren bepaald niet bevorderlijk voor de opbouw en samenhang van het programma, maar heeft anderzijds waardering voor het maatwerk dat de opleiding geleverd heeft om studenten toch een samenhangend traject te bieden. De commissie oordeelt positief over de academische kwaliteit van het cursusaanbod; wel zal de opleiding vaker en door het hele programma heen werkstukken moeten programmeren; verder zal de opleiding meer aandacht moeten besteden aan het formuleren en uitwerken van vraagstellingen. De commissie is verheugd over de invoering van een educatieve minor, maar zou met het oog op beroepsoriëntatie wel meer inspanningen van de opleiding willen zien om

studenten stage te laten lopen. De commissie is van oordeel dat de studielast pittig, maar te doen is.

Met de opleiding betreurt de commissie de relatief lage instroomcijfers; hierdoor heeft de faculteit zich gedwongen gezien tot samenvoegingen en herprogrammeringen. De commissie heeft vastgesteld dat de rendementscijfers de laatste jaren verbeterd zijn en acht de genomen rendementsverhogende maatregelen adequaat. Het docentenkorps is naar het oordeel van de commissie zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht goed gekwalificeerd voor zijn taak en toegankelijk voor studenten. Wel miste de commissie onder een deel van de docenten de bereidheid tot collegiale kritiek. Dat geldt zeker niet voor de OLC, die juist een grote betrokkenheid bij de opleiding laat zien. De commissie oordeelt positief over studiebegeleiding en informatievoorziening.

Alles overwegende is de commissie van oordeel dat de genoemde verbeterpunten niet afdoen aan de conclusie dat de onderwijsleeromgeving studenten in voldoende mate in staat stelt om de beoogde eindkwalificaties te behalen.

Masteropleiding Theologie

De commissie stelt vast dat het programma van de masteropleiding Theologie duidelijk de dubbele ambitie van de opleiding reflecteert om een klassiek-theologische profilering te combineren met een stevig accent op beroepsvoorbereiding. Zij acht de vele curriculumwijzigingen van de afgelopen jaren bepaald niet bevorderlijk voor de opbouw en samenhang van het programma, maar heeft anderzijds waardering voor het maatwerk dat de opleiding geleverd heeft om studenten toch een samenhangend traject te bieden. Het programma vertoont voldoende samenhang en bouwt toe naar de eindtermen, ook al is de opbouw niet gelijkmatig over de jaren gespreid. De commissie oordeelt positief over de academische kwaliteit van het cursusaanbod; wel zal de opleiding meer aandacht moeten besteden aan het formuleren en uitwerken van vraagstellingen. De commissie is verheugd over de mogelijkheid een educatief masterprogramma te volgen en opgetogen over de rol van de stages in de verschillende programma's. De commissie is van oordeel dat de studielast pittig, maar te doen is – hoewel de instroom uit de pre-master in dit opzicht extra aandacht vereist.

Met de opleiding betreurt de commissie de dalende instroomcijfers; Nijmegen ontsnapt hier niet aan de landelijke trend op het terrein van Theologie. De commissie heeft vastgesteld dat de rendementscijfers relatief laag zijn, maar acht de genomen rendementsverhogende maatregelen adequaat. Het docentenkorps is naar het oordeel van de commissie zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht goed gekwalificeerd voor haar taak en toegankelijk voor studenten. Wel miste de commissie onder een deel van de docenten de bereidheid tot collegiale kritiek. Dat geldt zeker niet voor de OLC, die juist een grote betrokkenheid bij de opleiding laat zien. De commissie oordeelt positief over studiebegeleiding en informatievoorziening.

Alles overwegende is de commissie van oordeel dat de genoemde verbeterpunten niet afdoen aan de conclusie dat de onderwijsleeromgeving studenten in voldoende mate in staat stelt om de beoogde eindkwalificaties te behalen.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

De commissie stelt vast dat de vier programma's van de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen een duidelijke interne samenhang en opbouw vertonen, die zich echter nog wel in de praktijk zullen moeten bewijzen. Voor de programma's Religiestudies en

Islamstudies zou minder verbreding en meer verdieping de opbouw van het programma ten goede komen. De commissie acht de vele curriculumwijzigingen van de afgelopen jaren bepaald niet bevorderlijk voor de opbouw en samenhang van het programma, maar heeft anderzijds waardering voor het maatwerk dat de opleiding geleverd heeft om studenten toch samenhangende trajecten aan te bieden. De commissie oordeelt positief over de academische kwaliteit van het cursusaanbod; wel zal de opleiding meer aandacht moeten besteden aan het formuleren en uitwerken van vraagstellingen. De commissie is opgetogen over de rol van de stages in de verschillende programma's. De commissie is van oordeel dat de studielast voor drie van de vier programma's goed te doen is, maar acht het programma Geestelijke Verzorging erg ambitieus om in één jaar uit te voeren.

Met de opleiding betreurt de commissie de relatief lage en behoorlijk fluctuerende instroomcijfers. De afgelopen jaren heeft de faculteit zich mede hierdoor genoodzaakt gezien om opleidingen samen te voegen en te herprogrammeren. De commissie heeft vastgesteld dat de rendementscijfers relatief laag zijn, maar acht de genomen rendementsverhogende maatregelen adequaat. Het docentenkorps is naar het oordeel van de commissie zowel in kwantitatief als kwalitatief opzicht goed gekwalificeerd voor haar taak en toegankelijk voor studenten. Wel miste de commissie onder een deel van de docenten de bereidheid tot collegiale kritiek. Dat geldt zeker niet voor de OLC, die juist een grote betrokkenheid bij de opleiding laat zien. De commissie oordeelt positief over studiebegeleiding en informatievoorziening.

Alles overwegende is de commissie van oordeel dat de genoemde verbeterpunten niet afdoen aan de conclusie dat de onderwijsleeromgeving studenten in voldoende mate in staat stelt om de beoogde eindkwalificaties te behalen.

Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Bacheloropleiding Religiestudies: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 2 als **voldoende**.

Standaard 3: Toetsing en gerealiseerde eindkwalificaties

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing en toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Toelichting:

Het gerealiseerde niveau blijkt uit de tussentijdse en afsluitende toetsen, de afstudeerwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren. De toetsen en de beoordeling zijn valide, betrouwbaar en voor studenten inzichtelijk.

Bevindingen

Dit hoofdstuk onderzoekt in de eerste plaats het systeem van toetsing en beoordeling van de FTR. Vervolgens komt de vraag aan de orde of studenten de beoogde eindkwalificaties van de opleidingen realiseren.

Systeem van toetsing en beoordeling

In de zelfstudies staat over de kwaliteitsborging van toetsing dat de opleidingen werken met antwoordmodellen of beoordelingscriteria voor schriftelijke tentamens. De beoordeling van opdrachten, presentaties en werkstukken gebeurt ook met van tevoren vastgestelde criteria. Tot nog toe konden studenten deze antwoordmodellen en beoordelingscriteria opvragen, maar met ingang van 2013 worden deze documenten ook ongevraagd ter beschikking gesteld. Feedback op tentamens en werkstukken dient binnen 15 werkdagen beschikbaar te zijn. Ook is uitgewerkt hoe de toetsen van de cursussen de eindtermen afdekken.

Uit gesprekken met studenten en docenten bleek dat deze maatregel ten dele tegemoetkomt aan de behoefte die studenten hebben aan feedback. Voor de feedback op tussentijdse opdrachten bestaat echter geen regeling en komt het in de praktijk regelmatig voor dat studenten alleen feedback krijgen nadat zij hierom (herhaaldelijk) gevraagd hebben. De commissie adviseert dringend om ook voor deze feedback een transparante regeling te treffen waaraan docenten en studenten zich kunnen houden.

Volgens de zelfstudies hanteren de opleidingen vier toetsvormen: het schriftelijk tentamen, werkstukken, opdrachten en presentaties. De toetsvormen zijn volgens de zelfstudies afgestemd op de leerdoelen van de cursus. Bij het overgrote deel van de cursussen worden twee toetsvormen gehanteerd. In de studiehandleidingen staan de gekozen toetsvormen beschreven, worden voorbeeldvragen gepresenteerd en wordt – indien van toepassing – de weging per deelttoets aangegeven.

Op basis van het bestudeerde cursusmateriaal concludeert de commissie dat de opleidingen inderdaad op een transparante manier gebruikmaken van de verschillende toetsvormen en deze op voorhand in de studiehandleidingen vermelden. Wel adviseert zij om in de bacheloropleidingen vaker het werkstuk als toetsvorm te kiezen, teneinde studenten beter voor te bereiden op het afsluitende bachelorwerkstuk.

In de zelfstudie staat dat de examencommissie als taak heeft om toezicht te houden op de vorm, inhoud, uitvoering en kwaliteitsborging van toetsing en beoordeling. De FTR kent één examencommissie, bestaand uit een voorzitter en vier leden en ondersteund door twee secretarissen. De examencommissie heeft in 2010 steekproefsgewijs de beoordeling van tien scripties getoetst en zal zich in 2013 buigen over de kwaliteit van schriftelijke tentamens. De toetsing van de beoordeelde scripties leidde destijds tot de conclusie dat de beoordeling in alle gevallen volgens de standaardcriteria was uitgevoerd. Wel stelde de examencommissie toen

vast dat de becijfering aan de hoge kant was en heeft zij mede daarom een tweede lezer ingevoerd.

De visitatiecommissie heeft de examencommissie gevraagd waarom zij tot nog toe niet meer activiteiten heeft ontplooid om de werking van het systeem van toetsing en beoordeling kritisch te volgen. De examencommissie gaf aan dat zij in de afgelopen jaren veel tijd heeft moeten besteden aan het toezicht op de vele programma's en overgangsregelingen, maar dat zij zich met ingang van 2012/2013 meer is gaan concentreren op de kwaliteitsborging van toetsing. Zo wordt gewerkt aan een kader van voorwaarden waaraan alle toetsen moeten voldoen. Verder wil de examencommissie het niveau en de representativiteit van toetsen nauwgezet gaan volgen en streeft zij naar meer variatie in toetsvormen. De examencommissie merkt wel enige weerstand onder docenten om gehoor te geven aan haar initiatieven.

De visitatiecommissie constateert dat de inzet van de examencommissie voor de kwaliteitsborging van toetsing relatief laat op gang is gekomen, hoewel zij begrip heeft voor de inspanningen die de examencommissie heeft moeten leveren om het overzicht te behouden over alle programma's. Zij ondersteunt de examencommissie in haar voornemen om zwaarder in te zetten op het systeem van toetsing en beoordeling en adviseert het opleidingsmanagement om de examencommissie naar vermogen bij te staan in de uitoefening van haar taken.

De visitatiecommissie heeft tijdens het bezoek met docenten en de examencommissie gesproken over de te hoge becijfering van scripties. Zij gaven aan dat de invoering van een tweede lezer een corrigerend effect heeft gehad op de hoogte van de becijfering. Ook kon een deel van de relatief hoge becijfering verklaard worden door de neiging van studenten om langer door te blijven werken aan hun scriptie om zo een hoger cijfer te halen. De examencommissie heeft daarom een duidelijke inlevertermijn vastgesteld. De visitatiecommissie is van oordeel dat een beperkt aantal scripties onder de maat waren (zie ook 3.1.2). Zij roept de examencommissie dan ook op om in de toekomst de kwaliteit van de scripties zorgvuldig te bewaken.

Ten slotte heeft de visitatiecommissie nog met de examencommissie gesproken over fraude en plagiaat. De examencommissie gaf aan dat zij gemiddeld eens per jaar fraude vaststelt. De FTR maakt gebruik van de mogelijkheid om werkstukken via Blackboard Safe Assign te uploaden, waar ze gecheckt worden op plagiaat. Op dit moment zijn docenten niet verplicht om deze procedure te volgen. De visitatiecommissie adviseert om dit wel op te nemen als standaardprocedure voor alle werkstukken.

Gerealiseerde eindkwalificaties

De bacheloropleiding Theologie wordt afgesloten met een bachelorscriptie. De scriptie wordt met ingang van het cursusjaar 2012/2013 voorbereid in scriptiewerkgroepen en beoordeeld door een eerste en een tweede lezer. Voor de beoordeling wordt sinds dit cursusjaar ook een beoordelingsformulier gebruikt. Als de cijfers van de eerste en tweede beoordelaar minder dan 1,5 punt van elkaar afwijken, worden de cijfers gemiddeld. Bij een groter verschil overleggen beide beoordelaars met de opleidingscoördinator om tot een beargumenteerd eindcijfer te komen. Als ook dat niet tot een bevredigende uitkomst leidt, wordt een derde lezer gevraagd de scriptie te beoordelen. Vervolgens stellen begeleidende docent en opleidingscoördinator het eindcijfer vast.

De commissie heeft met instemming kennisgenomen van deze procedure, maar heeft haar oordeel over het gerealiseerd eindniveau moeten baseren op scripties van vóór de nieuwe

maatregelen. Nadat de commissie in de eerste leesronde twee onvoldoendes had vastgesteld, heeft zij ook alle resterende bachelorscripties opgevraagd (de scriptie is met ingang van cursusjaar 2007/2008 ingevoerd). In totaal las de commissie 21 scripties. Zij constateerde dat de overgrote meerderheid van de scripties blijk geven van een voldoende gerealiseerd eindniveau. Wel viel het de commissie op dat in een deel van de scripties meer geponeerd werd dan feitelijk was onderzocht; ook was de vraagstelling van de scriptie regelmatig te breed. In twee gevallen kwam de commissie op een onvoldoende uit; meer in het algemeen constateerde de commissie dat de becijfering door de opleiding aan de hoge kant was. Dat verklaart wat de commissie betreft ook het feit dat zij in twee gevallen op een onvoldoende uitkwam. Gelet op het gerealiseerd niveau in de 19 andere scripties en de ingevoerde procedurele verbeteringen komt de commissie tot de conclusie dat de scripties inderdaad blijk geven van een voldoende gerealiseerd eindniveau. Wel adviseert zij de examencommissie om het niveau van de scripties van deze opleiding goed te blijven bewaken. De commissie raadt de opleiding aan om ook in het curriculum meer te oefenen met werkstukken.

De bacheloropleiding Religiestudies wordt afgesloten met een bachelorscriptie. De beoordelingsprocedure is met ingang van het cursusjaar 2012/2013 op dezelfde wijze aangepast als die van de bacheloropleiding Theologie.

De commissie las in totaal 15 scripties en stelde vast dat al deze scripties blijk gaven van een voldoende gerealiseerd eindniveau. De commissie was vooral opgetogen over de kwaliteit van de bachelorscripties die afkomstig waren uit de voorlopers van het huidige traject Islamstudies. Voor een deel van de scripties uit het domein Religiestudies constateerde de commissie dat de vraagstelling te breed was. De commissie raadt de opleiding aan om ook in het curriculum meer te oefenen met werkstukken. Deze bedenkingen doen echter niet af aan het positieve oordeel van de commissie over het gerealiseerd eindniveau.

De masteropleiding Theologie wordt afgesloten met een masterscriptie. Met ingang van het cursusjaar 2012/2013 is een verplichte scriptiewerkplaats ingevoerd waarin studenten groepsgewijs begeleid worden bij het schrijven van hun scriptie. De scriptie wordt beoordeeld door een eerste en tweede lezer; verder beoordeelt de examencommissie of de scriptie voldoet aan alle formele vereisten met betrekking tot omvang, taalgebruik, literatuurverwijzingen en dergelijke. Als aan alle voorwaarden is voldaan, vindt een mondelinge verdediging van de scriptie plaats. Beide lezers geven onafhankelijk van elkaar een cijfer voor de scriptie zelf. Deze cijfers worden gemiddeld tot een cijfer dat 80% van het eindcijfer bepaalt. De overige 20% van het cijfer wordt bepaald door de gezamenlijke beoordeling van beide examinatoren over de mondelinge verdediging. De begeleider kan het eindcijfer met 0.5 verhogen of verlagen op basis van zijn/haar beoordeling van het begeleidingsproces.

De commissie kon zich op zich vinden in deze procedure, maar heeft docenten wel gevraagd wat er gebeurt als de cijfers van eerste en tweede lezer voor de scriptie ver uit elkaar liggen. Docenten gaven aan dat als de beoordelingen 1.5 punt of meer van elkaar afwijken, de beide lezers in onderling overleg het cijfer bepalen. De commissie acht dit een adequate werkwijze. De commissie stelde in de eerste leesronde (15 scripties) vast dat twee scripties van onvoldoende niveau waren; beide scripties waren afkomstig uit het voormalige programma Intercultural Theology. Een deel van de scripties uit dit programma – geschreven door internationale studenten afkomstig uit Afrika en Azië – waren geschreven in gebrekkig Engels en waren meer ‘zendend’ dan onderzoekend van aard: de these ging ten koste van het onderzoek. Aangezien dit programma al enkele jaren geleden stop was gezet wegens gebrek aan internationale studenten, heeft de commissie besloten haar oordeel vooral te baseren op

de scripties uit (directe voorlopers op) het huidige programma. Uit zorgvuldigheidsoverwegingen las zij nog zes extra scripties, die alle van voldoende niveau bleken. Wel viel de commissie op dat de lengte van de scripties regelmatig ruimschoots de voorgeschreven 24.000 woorden overschreed en dat in een deel van de scripties erg brede vraagstellingen gehanteerd werden. De commissie roept de examencommissie op strikter toe te zien op de omvang van de scripties. Zij roept de opleiding ook op om blijvende aandacht te besteden aan de scherpte van de vraagstelling. Deze verbeterpunten doen echter niet af aan het positieve oordeel van de commissie over het gerealiseerd eindniveau van de opleiding in haar huidige vorm.

De masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen wordt afgesloten met een masterscriptie. De beoordelingsprocedure voor deze opleiding is identiek aan die van de masteropleiding Theologie. Ook voor deze opleiding is met ingang van 2012/2013 een verplichte scriptiewerkplaats ingevoerd.

De commissie acht de procedure adequaat. In totaal heeft zij voor deze opleiding 15 scripties gelezen uit de voorlopers van de huidige programma's. De commissie heeft vastgesteld dat alle scripties blijken te geven van een voldoende gerealiseerd eindniveau. De scripties afkomstig uit voorlopers op het huidige programma Islamstudies vielen in positieve zin op door hun goede opzet en hoge niveau. De commissie adviseert om voor de andere drie programma's na te gaan of uit het programma Islamstudies *best practices* over te nemen zijn. Ook voor de opleiding Theologie en Religiewetenschappen heeft de commissie vastgesteld dat een deel van de scripties erg lang is en dat de vraagstelling niet altijd voldoende is uitgekristalliseerd. De commissie roept de examencommissie op strikter toe te zien op de omvang van de scripties. Zij roept de opleiding op om blijvende aandacht te besteden aan de scherpte van de vraagstelling. Deze verbeterpunten doen echter niet af aan het positieve oordeel van de commissie over het gerealiseerd eindniveau van de opleiding.

Overwegingen

De commissie heeft een positieve indruk gekregen van de transparantie waarmee de opleidingen van de FTR gebruik maken van de vier gehanteerde toetsvormen. Wel is zij kritisch over het gebrek aan feedback op tussentijdse opdrachten. De opleidingen hebben duidelijk uitgewerkt hoe de toetsen van de cursussen de eindtermen afdekken. De commissie heeft vastgesteld dat de examencommissie zich bewust is van haar taak om de kwaliteit van het systeem van toetsing en beoordeling te borgen. Wel constateert zij dat de commissie betrekkelijk laat concrete maatregelen heeft genomen om die opdracht ook in de praktijk te brengen. De commissie heeft waardering voor de inspanningen die de examencommissie heeft geleverd om het overzicht te behouden over alle programma's en bijbehorende overgangsregelingen. Wel is zij van oordeel dat docenten en de examencommissie actiever zouden kunnen controleren op fraude en plagiaat. Ondanks de ruimte voor verbetering acht de visitatiecommissie het systeem van toetsing en beoordeling van voldoende niveau.

De commissie heeft per opleiding ten minste 15 scripties gelezen en kennis genomen van de procedures rondom de scriptiebeoordeling. De commissie stelt vast dat veel procedures recent zijn gewijzigd. De commissie hoopt dat die wijzigingen ertoe zullen bijdragen dat een aantal door de opleidingen en de commissie geconstateerde problemen worden ondervangen, zoals hoge becijfering, te grote scriptieomvang en brede vraagstellingen. Zij roept de opleidingen op deze punten op tot blijvende waakzaamheid. Voor de bacheloropleiding Religiestudies en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen waren alle door de commissie bestudeerde scripties van voldoende niveau. Gecombineerd met het positieve

oordeel over het systeem van toetsing en beoordeling komt de commissie tot de conclusie dat beide opleidingen voldoende scores op de volle breedte van standaard 3. Voor de bacheloropleiding Theologie heeft de commissie uiteindelijk alle 21 scripties gelezen en daarvan twee onvoldoende bevonden. Gelet op de ingevoerde verbetermaatregelen in de procedure van beoordeling en het feit dat de overige 19 scripties wel van voldoende eindniveau getuigen, heeft de commissie ook voor deze opleiding een voldoende vastgesteld op standaard 3. Voor de masteropleiding Theologie heeft de commissie ook 21 scripties gelezen en daarvan twee onvoldoende bevonden. Gelet op eerdergenoemde verbetermaatregelen en het feit dat beide onvoldoende scripties afkomstig waren uit een programma dat inmiddels niet meer wordt aangeboden, concludeert de commissie dat ook deze opleiding in zijn huidige vorm voldoet aan de eisen op standaard 3.

Conclusie

Bacheloropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Bacheloropleiding Religiestudies: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen: de commissie beoordeelt Standaard 3 als **voldoende**.

Algemeen eindoordeel

De commissie is van oordeel dat de bachelor- en masteropleidingen Theologie, de bacheloropleiding Religiestudies en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen van de Radboud Universiteit Nijmegen voldoende academisch en beroepsmatig georiënteerd zijn en voldoen aan de eisen die op basis van het domeinspecifieke referentiekader en de Dublin-descriptoren gesteld worden. Het onderwijs is van een voldoende niveau en de curricula zijn voldoende samenhangend opgebouwd. Hoewel de commissie voor alle opleidingen een aantal concrete en dringende verbeterpunten heeft gesignaleerd, is zij er van overtuigd dat de onderwijsleeromgevingen studenten in staat stellen om de beoogde eindkwalificaties te bereiken. De opleidingen beschikken over een adequaat en transparant systeem van toetsing en beoordeling en de examencommissie heeft haar taken daarin – zij het laat – inmiddels goed opgepakt. Op basis van de gelezen scripties van de bacheloropleiding Religiestudies en de masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen meent de commissie dat de beoogde eindkwalificaties voor deze opleidingen zonder meer worden gerealiseerd. Voor de bachelor- en masteropleidingen Theologie stelde de commissie vast dat enkele scripties van onvoldoende niveau waren, maar verklaarde zij de onvoldoendes uit factoren die in de opleidingen in hun huidige vorm geen of vrijwel geen rol meer spelen. Bovendien gaf de overgrote meerderheid van de scripties wel blijk van een voldoende eindniveau. Daarom kwam de commissie ook voor deze opleidingen tot een positief eindoordeel over het gerealiseerd eindniveau.

Conclusie

De commissie beoordeelt de *bacheloropleiding Theologie* als **voldoende**.

De commissie beoordeelt de *bacheloropleiding Religiestudies* als **voldoende**.

De commissie beoordeelt de *masteropleiding Theologie* als **voldoende**.

De commissie beoordeelt de *masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen* als **voldoende**.

Bijlagen

Bijlage 1: Curricula Vitae van de leden van de visitatiecommissie

Prof. dr. D. (Dirk) Hutsebaut (1943) studeerde filosofie en psychologie aan de KU Leuven. Tussen 1970 en 1976 was hij assistent-onderzoeker aan het Centrum voor Godsdienstpsychologie, waar hij promoveerde op een dissertatie over religieuze houdingen bij volwassenen. Vanaf 1976 doceerde hij 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling bij adolescenten'; vanaf 1980 ook 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling bij kinderen'. In 1986 werd hij benoemd tot hoofddocent Godsdienstpsychologie en methodologie van het empirisch religieonderzoek. Hij doceerde daarnaast het vak 'Psychology of Religion' aan studenten theologie, wijsbegeerte en antropologie. Na zijn promotie tot hoogleraar was hij gedurende zes jaar voorzitter van het departement Psychologie aan de Faculteit Psychologie en Pedagogische Wetenschappen van de KU Leuven. Sinds 2006 is hij met emeritaat. Wel doceerde hij nog twee jaar het vak 'Psychologie van de religieuze ontwikkeling'. Sinds vorig jaar doceert hij het vak Godsdienstpsychologie aan het Lumen Christi Institute in Arusha Tanzania.

Prof. dr. em. B. (Burcht) Pranger (1945) studeerde theologie aan de Universiteit van Amsterdam en middeleeuwse wijsbegeerte aan de universiteiten van Toronto en Oxford. Van 1971 tot 1976 doceerde hij oudchristelijk en middeleeuws Latijn aan de UvA en van 1976 tot 1994 was hij wetenschappelijk medewerker aan dezelfde universiteit in de Geschiedenis van het christendom (800-1800). In 1994 werd hij tot hoogleraar benoemd. Pranger is medeoprichter van ASCA (*Amsterdam School for Cultural Analysis, Theory and Interpretation*). Van 1998 tot 2008 was hij onderzoeksdirecteur van het *Instituut voor cultuur en geschiedenis* in de faculteit Geesteswetenschappen van de UvA. Pranger promoveerde in 1975 over Anselmus van Canterbury en publiceerde vervolgens boeken over Bernard van Clairvaux (*Bernard of Clairvaux and the Shape of Monastic Thought*, Leiden, 1994), monastieke poëtica (*The Artificiality of Christianity*, Stanford, 2003) en Augustinus (*Eternity's Ennui*, Leiden 2010). Zijn meest recente boek is *God (1000-1300) en andere essays over literaire aspecten van het christendom* (Hilversum, 2013).

Dr. S. (Sipco) J. Vellenga (1956) studeerde filosofie en sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen en godsdienstsociologie aan de Vrije Universiteit. Was als wetenschappelijk assistent vier jaar werkzaam aan laatstgenoemde universiteit en promoveerde aldaar. Vanaf 1989 is hij universitair docent godsdienstsociologie aan de Universiteit van Amsterdam. Hij verzorgt modulen op het terrein van de sociale wetenschappen van de godsdienst, islam in Europa, religie en de publieke sfeer, en religie, conflict en geweldsbeheersing. Van 1998-2002 was hij directeur van het onderwijsinstituut Theologie & Religiestudies van de UvA. Hij is voorzitter van de Vlaams-Nederlandse Werkgroep Godsdienstsociologie. Tevens is hij lid van de redactie van het Nederlands Theologisch Tijdschrift. Sinds 2007 is hij regelmatig *Visiting Scholar* bij het *Institute for Islam Studies and Christian – Muslim Relations* van de University of Birmingham.

Prof. dr. H.P.J. (Henk) Witte (1947) is bijzonder hoogleraar theologie en spiritualiteit vanuit Ignatiaans perspectief aan de Tilburg School of Catholic Theology van Tilburg University. Na zijn studie in Tilburg en Nijmegen was hij als wetenschappelijk medewerker, later universitair docent dogmatiek werkzaam aan de Theologische Faculteit Tilburg. Tussen 1995 en 2005 werkte hij tevens als senior beleidsmedewerker aan het Secretariaat van de Nederlandse Bisschoppenconferentie en vanaf 2005 als universitair hoofddocent aan wat nu de Tilburg School of Catholic Theology is. Van 2007 tot 2011 was hij lid van het managementteam als vicedecaan onderwijs. Hij is gepromoveerd in Tilburg op een onderwerp betreffende Vaticanum II en publiceerde vooral op het gebied van de ecclesiologie, oecumenica en ambtstheologie.

Drs. K. (Kiki) Boomgaard (1985) studeerde tussen 2004 en 2012 geschiedenis en religiestudies aan de Universiteit van Amsterdam. Tijdens haar studietijd bekleedde zij meerdere student-assistent functies aan de universiteit, onder andere als student-lid van het dagelijks bestuur en het facultaire onderwijsberaad van de Faculteit der Geesteswetenschappen. Ook nam zij twee jaar achtereenvolgende zitting in de opleidingscommissie van de research master Religious studies. Momenteel is zij werkzaam als tutoraatscoördinator bij het departement Kunst-, Religie- en Cultuurwetenschappen aan de UvA.

Bijlage 2: Domeinspecifiek referentiekader

Domeinspecifieke criteria (Disciplineoverleg Godgeleerdheid, juni 2012)

Inleiding: Religiewetenschap en theologie sinds de vorige onderwijsvisitatie

De opleidingen op het gebied van religiewetenschappen en theologie in Nederland bieden een grote verscheidenheid aan structuren en doelstellingen. Zij hebben gemeen dat zij religies bestuderen vanwege hun belang voor respectievelijk het individu, de samenleving en de cultuur; in het geval van theologische opleidingen ook vanwege het belang voor kerken en levensbeschouwelijke instellingen.

Een belangrijk onderscheid is dat tussen enerzijds de theologische opleidingen waarin de christelijke, islamitische en andere religies in al hun facetten centraal staan en anderzijds de religiewetenschappelijke opleidingen waarin het fenomeen religie in meer algemene zin en de verschillende religies in het bijzonder centraal staan. Ook is er een verschil in wetenschapsopvatting, dat echter niet altijd op dezelfde wijze wordt gearticuleerd. De religiewetenschappen bestuderen religie als een cultureel fenomeen en hanteren een cultuurwetenschappelijke benadering. Religiewetenschappers gaan niet uit van openbaring of van normatieve religieuze tradities, maar kunnen deze uiteraard wel als menselijk fenomeen bestuderen. Empirische benaderingen spelen in de religiewetenschap een grote rol. In de theologie is er een grote verscheidenheid van benaderingen. Vaak is er nauwelijks verschil met de religiewetenschappelijke benadering, maar in andere gevallen onderscheidt theologie zich van religiewetenschap doordat zij het zelfverstaan van de religieuze traditie doordenkt, religieuze documenten en/of een bepaalde traditie als gezaghebbend accepteert en zich aan laat spreken door religieuze waarheidsclaims. Bovendien maken in deze opvatting de disciplines systematische theologie en praktische theologie deel uit van de theologische encyclopedie. De verschillende theologische disciplines dragen bij aan de academische zelfontvouwing van een religieuze traditie. Wat de universitaire inrichting van het domein religiewetenschap en theologie betreft, is de afgelopen jaren het onderscheid tussen een religiewetenschappelijke en een theologische bestudering van religie toegenomen.

Ten opzichte van de vorige onderwijsvisitatie hebben tenminste vier belangrijke ontwikkelingen plaatsgevonden:

1. een versterking van het religiewetenschappelijk accent;
2. een toenemende institutionele inkadering van opleidingen in het religiedomein in grotere, veelal geesteswetenschappelijke, eenheden;
3. verkorting van de maximale studieduur voor een theologisch curriculum inclusief ambtsopleiding tot in totaal zes jaar;
4. volledige afschaffing van de vooropleidingen klassieke talen en inbouw van modules die de kennis van de brontalen moeten waarborgen in het theologisch curriculum.

Ad (1). Tot in de jaren tachtig bestonden er geen gescheiden religiewetenschappelijke opleidingen, maar maakten de religiewetenschappen in meerdere of mindere mate deel uit van het theologisch curriculum. Sindsdien worden in toenemende mate gescheiden religiewetenschappelijke opleidingen aangeboden. Die tendens heeft zich de afgelopen periode doorgezet, met name aan de RU, de UL en de UU. Op dit moment is het landschap veelkleurig en bestaan er naast strikt theologische en strikt religiewetenschappelijke opleidingen ook opleidingen die religiewetenschappelijke en theologische componenten in één opleiding combineren.

Ad (2). Van oudsher werden academisch theologische opleidingen (en voor zover die bestonden, religiewetenschappelijke opleidingen) aangeboden door zelfstandige theologische universiteiten of door theologische faculteiten binnen bredere universiteiten. De afgelopen jaren is er een trend tot fusie van theologische faculteiten met andere faculteiten (waarbij 'geesteswetenschappen' favoriet lijkt). Twee tot dusver zelfstandige katholieke theologische universiteiten (TFI en KTU) zijn als faculteit opgegaan in een universiteit, maar de kerkelijke opleidingen van de protestantse kerk in Nederland zijn juist verzelfstandigd in een nieuwe Protestantse Theologische Universiteit. Waar theologische opleidingen zijn opgegaan in grotere institutionele verbanden, heeft dat in meerdere of mindere mate invloed op de algehele onderwijscultuur aan die opleidingen (onderwijs- en examenreglementen, evaluatiecycli, regels over het minimum aantal studenten in cursussen, etc.). Ook kan het invloed hebben op de curricula.

Ad (3). Ten tijde van de vorige visitatie werden academisch-theologische opleidingen die een ambtsopleiding insloten, gefinancierd voor maximaal zes-en-half jaar; studenten ontvingen voor eenzelfde periode studiefinanciering. Sinds de invoering van de BaMa structuur bestaan er nog slechts bachelor- en masteropleidingen. Bacheloropleidingen duren drie jaar, masteropleidingen een, twee of drie jaar. Studenten die vroeger in nominaal zes-en-half jaar bachelor, master en ambtsopleiding konden doen, doe nu in zes jaar een driejarige bachelor, gevolgd door een driejarige master die een ambtsopleiding insluit. De totale studieduur is voor deze studenten dus verkort.

Ad (4). Voor sommige studenten is de totale studieduur nog meer verkort, namelijk voor die studenten die in het verleden een vooropleiding van één of twee jaar moesten doen. Tot en met het collegejaar 2009–2010 bestond er nog een tweedeling tussen bacheloropleidingen die kennis van Grieks en Latijn veronderstelden, en bacheloropleidingen waarin de mogelijkheid om kennis van deze 'brontalen' (en van het Hebreeuws, de derde voor theologie belangrijke brontaal) te verwerven, was geïntegreerd. Sinds 1 januari 2010 is overal de instroomeis m.b.t. Grieks en Latijn vervallen; daarmee is het ook het fenomeen van de vooropleiding Grieks en Latijn verdwenen. In de hier beschreven criteria gaan wij uit van de nieuwe situatie (zonder vooropleiding).

Bij het opstellen van deze domeinspecifieke criteria is gebruikgemaakt van soortgelijke documenten uit het buitenland, met name van de benchmarks van de Quality Assurance Agency voor Theology and Religious Studies. Het referentiekader is gebaseerd op de descriptorren van het kwalificatieraamwerk voor het hoger onderwijs, de zgn. Dublin-descriptorren. Binnen de Dublin-descriptorren worden vijf aspecten onderscheiden: kennis en inzicht, toepassen van kennis en vaardigheden, oordeelsvermogen, communicatie en leervermogen.

Soorten opleidingen

De bachelor- en masteropleidingen die in de visitatie Religiewetenschap en theologie worden beoordeeld, hebben als doel studenten op te leiden tot een elementair wetenschappelijk (bachelor), dan wel een meer specialistisch wetenschappelijk (master) niveau op het gebied van het object van de studie.

Zowel in de religiewetenschappen als in de theologie duren de bacheloropleidingen drie jaar; van die drie jaar kan brontalenstudie (Grieks, Latijn, Hebreeuws, Arabisch, of nog andere talen) een kleiner of groter deel uitmaken. De driejarige bacheloropleidingen worden door de overheid bekostigd en de studenten in deze opleidingen ontvangen drie jaar studiefinanciering. Met uitzondering van de UvA bieden alle aan de visitatie deelnemende

instellingen een bachelor theologie aan; bacheloropleidingen religiewetenschap zijn er aan de RU, de RUG, de UL, de UU, de UvA, de UvT en de VU.

In vervolg op de bacheloropleiding worden één-, twee- en driejarige masteropleidingen aangeboden. De meeste masteropleidingen (doorstroom masters, eenjarige masters) hebben een studieduur van één jaar. Research masters hebben een studieduur van twee jaar. Theologische masters die tevens ambtsopleiding zijn kennen een studieduur van drie jaar.

Wie toegelaten wil worden tot een kerkelijk ambt, volgt een bachelor theologie en een driejarige master theologie. De driejarige masters worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. De studieduur van zes jaar die wordt vol gemaakt wanneer men zowel de bachelorgraad als de mastergraad behaalt, is in overeenstemming met wat internationaal zowel door de protestantse kerken (verenigd binnen de Europese, Leuvenbergse Kirchengemeinschaft) alsook door de Rooms-Katholieke kerk in de apostolische constitutie Sapiientia Christiana wenselijk wordt geacht. Vrijwel alle instellingen die dit type opleiding aanbieden, staan rechtstreeks onder kerkelijk gezag of hebben de kerkelijke verantwoordelijkheid voor deze opleiding nader geregeld. Driejarige masteropleidingen zijn er aan de PThU, de ThUK, de RU, TST (UvT), de TUA en de VUA.

Naast driejarige masteropleidingen zijn er opleidingen van twee jaar; dit zijn research masters. Deze opleidingen leiden op tot onderzoeker. Hoewel de research master een eindkwalificatie is, wordt beoogd dat een aanzienlijk deel van de afgestudeerden van research masters na hun mastersgraad tevens een doctoraat behaalt. Deze tweejarige opleidingen worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. Research masters in de theologie worden aangeboden aan de UvT en de VUA. De UVA biedt een tweejarige strikt religiewetenschappelijke onderzoeksmaster aan. De RUG biedt een research master in godsdienstwetenschap en theologie aan. Research masteropleidingen vallen buiten de in DGO-verband georganiseerde onderwijsvisitatie en blijven hier daarom verder buiten beschouwing.

Verder bestaan er theologische masteropleidingen van één jaar, die zich op meerdere beroepsvelden richten. Zij leiden op tot een loopbaan in de (theologische) wetenschap of tot beroepen op het terrein van het onderwijs, de geestelijke verzorging, de kerken, de media, de zorg, de overheid of het bedrijfsleven waar de in deze studie verworven kennis gewaardeerd wordt. Deze éénjarige masteropleidingen worden door de overheid bekostigd. De studenten hebben gedurende deze periode recht op studiefinanciering. Eénjarige opleidingen in de theologie worden aangeboden aan de PThU, de RUG, de ThUK, de UU, de UvT, de VUA.

Binnen het domein van de opleidingen op het gebied van de religiewetenschappen worden éénjarige masterprogramma's aangeboden gericht op de kennis van het fenomeen religie in het algemeen en de verschillende religies in het bijzonder. De aandacht is hierbij speciaal gericht op hun bronteksten, geschiedenis, leer en praktijken. In deze masterprogramma's zijn meestal beroepsvoorbereidende studie-onderdelen opgenomen ten behoeve van beroepen op het terrein van religieuze gemeenschappen en/of maatschappelijke organisaties, het onderwijs, de overheid, de media en de zorg. Sommige opleidingen kennen in plaats van of naast de beroepsvoorbereidende onderdelen een onderzoeksvariant. Eénjarige religiewetenschappelijke masteropleidingen worden aangeboden aan de RU, RUG, UL, de UU, de VUA, de UvA en de UvT.

Beschrijving van de eisen voor de bacheloropleidingen

De bachelorprogramma's voor de diverse theologische opleidingen kennen minder dan vroeger een vaste, parallelle structuur. Sommige opleidingen kennen een strakke opbouw met weinig keuzemogelijkheden, andere opleidingen laten relatief veel keuzevrijheid aan de student. Dit laatste is veelal het geval in opleidingen die in meer of minder sterke mate zijn ingebed in geesteswetenschappelijke faculteiten of schools.

De bachelorprogramma's van de opleidingen op het gebied van de religiewetenschappen zijn veelal in nauwe samenwerking met faculteiten sociale en/of geesteswetenschappen opgesteld. De keuzevrijheid van studenten is meestal groot.

Omdat de visitatie betrekking heeft op een breed spectrum van opleidingen, is gekozen voor een referentiekader dat niet prescriptief van aard is, maar veel ruimte geeft aan opleidingen om eigen keuzes te maken en accenten te leggen. Hier worden slechts generieke criteria geven; in de zelfstudies kunnen de opleidingen aangeven, hoe ze deze toepassen en op welke wijze zij aan de NVAO-criteria voor niveau en oriëntatie voldoen.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen en -kwalificaties voor een bacheloropleiding theologie:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de theologie en de plaats die de theologie binnen het geheel der wetenschappen inneemt;
- Elementaire kennis van en inzicht in de Bijbelwetenschappen, de geschiedenis van het christendom en de theologie, de geschiedenis van de filosofie, de godsdienstfilosofie en/of de systematische theologie, de ethiek, de religiewetenschappen, en de sociale wetenschappen en/of de praktische theologie;
- Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de theologie als wetenschap;
- Meer gevorderde kennis van en inzicht in één van de bovengenoemde terreinen van de theologie, die onder meer blijken uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.

Vaardigheden

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;
- In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de binnen de theologie gangbare eisen;
- Het beheersen van voor de theologie relevante ICT-vaardigheden;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit theologisch perspectief te evalueren;
- Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de theologie;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;
- In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Academische attitude

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;

- Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid;
- Respect tonen voor de meningen en (geloofs-)overtuigingen van anderen.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Uit de opleiding blijkt dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Mogelijke beroepsuitgangen zijn die van het leraarschap met een tweedegraads bevoegdheid of het kerkelijk werkerschap. Vanuit beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen theologie echter vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die boven omschreven zijn.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een bachelor religiewetenschappen:

Kennis

- Een algemene oriëntatie in de religiewetenschappen en de plaats die de religiewetenschappen binnen het geheel der wetenschappen innemen;
- Elementaire kennis van en inzicht in de wereldreligies, hun geschiedenis, hun voornaamste geschriften, hun verwevenheid met diverse culturen, hun invloed op het persoonlijk en maatschappelijk leven;
- Elementaire kennis van en inzicht in de methoden van de religiewetenschappen;
- Meer gevorderde kennis van en inzicht in één religie en/of thema binnen de religiestudies, die onder meer blijkt uit een scriptie/bacheloreindwerkstuk.

Vaardigheden

- In staat tot analyse van wetenschappelijke teksten en tot schriftelijke en mondelinge rapportage daarover;
- In staat tot verzamelen, selecteren en organiseren van secundaire literatuur en primaire bronnen en hiermee zelfstandig kunnen werken;
- In staat tot het schrijven van een werkstuk volgens de eisen van de religiewetenschap;
- Het beheersen van voor het vakgebied relevante ICT-vaardigheden;
- In staat om de religieuze dimensies van maatschappelijke vraagstukken te onderkennen, en deze vraagstukken vanuit religiewetenschappelijk perspectief te evalueren;
- Vermogen tot het toepassen van de verworven kennis in een context die typerend is voor de religiewetenschap;
- Het beschikken over flexibiliteit om de verworven kennis en vaardigheden te integreren in een beroep dat niet strikt aansluit bij de opleiding;
- In staat tot zelfstandige oriëntatie op relevante beroepssectoren.

Academische attitude

- Blijk geven van het vermogen tot oordeelsvorming op het vakgebied mede gebaseerd op het afwegen van relevante sociaal-maatschappelijke, wetenschappelijke en ethische aspecten;
- Blijk geven van het vermogen tot reflectie op eigen verantwoordelijkheid;
- Respect tonen voor de meningen en overtuigingen van anderen.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Uit de opleiding blijkt dat de eindkwalificaties afgestemd zijn op de eisen van de arbeidsmarkt. Een mogelijke beroepsuitgang is die van het leraarschap met een tweedegraads bevoegdheid. Vanuit beroepsperspectief dienen de bacheloropleidingen religiewetenschap echter vooral gezien te worden als generalistische opleidingen, die hun waarde op de arbeidsmarkt ontleen aan de academische vorming en vaardigheden die boven omschreven zijn.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Eén verdere bacheloropleiding moet hier nog apart genoemd worden: Islam en Arabisch (UU). De reden om deze opleiding mee te nemen in de landelijke visitatie van theologische en religiewetenschappelijke opleidingen is dat deze opleiding vanaf 2007 is ondergebracht bij het departement Religiewetenschap en Theologie van de UU, en in samenhang daarmee is geherprofileerd tot een opleiding die de islamstudie centraal stelt, meer dan de taal- en letterkunde. Deze herprofilering is met ingang van 1 september 2012 ook zichtbaar gemaakt in een nieuwe opleidingsnaam, te weten Islam en Arabisch.

De vorige visitatie van deze opleiding, die toen nog Arabische, Nieuwperzische en Turkse Talen en Culturen heette, vond plaats in 2006 als onderdeel van de onderwijsvisitatie Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten (QANU 2007). Het daarin gebruikte domeinspecifieke referentiekader voor die opleidingen was gebaseerd op een Common European Framework for Languages, en richtte zich op de volgende kennisdomeinen: taalverwerving, letterkunde, cultuur- en geschiedenis, taalkunde, en wetenschapsfilosofische achtergronden. Het kader hield er al wel rekening mee dat sommige gevisiteerde opleidingen de taal- en letterkunde meer centraal konden stellen, terwijl voor andere de cultuur en geschiedenis van een regio belangrijker is.

Gezien het huidige profiel en de inbedding van de Utrechtse opleiding Arabische Taal en Cultuur (ATC, vanaf 1 september 2012 “Islam en Arabisch”, I&A) kunnen de criteria die binnen DGO zijn afgesproken voor een bachelor religiewetenschappen tevens worden gebruikt voor ATC/I&A, met uitzondering van de eis dat de studenten elementaire kennis dienen te hebben van de wereldreligies. In plaats van die eis kunnen de criteria voor taalverwerving en voor cultuur en geschiedenis uit de visitatie van Overige Talen van Europa en het Nabije en Midden-Oosten van 2006 worden gehanteerd, te weten:

- Kennis van de taalkundige structuur van het Arabisch (syntaxis, fonologie, morfologie, semantiek, etc.);
- Kennis van de woordenschat van het Arabisch;
- Kennis van de synchrone en diachrone dimensie van de betreffende taal gelieerd aan taalkundige theorieën;
- Brede kennis van en inzicht in de landen, de culturen en de en samenleving waarin Arabisch wordt of werd gebruikt;
- kennis van de geschiedenis van die landen.

Beschrijving van de eisen van de masterprogramma's

Binnen DGO bestaat overeenstemming over de volgende algemene eindtermen en - kwalificaties voor alle masters binnen het domein:

Kennis

Afgestudeerden beschikken over gespecialiseerde vakkennis en methodisch inzicht op een zodanig niveau, dat zij zich zelfstandig verder kunnen ontwikkelen in de door hen gekozen disciplinaire specialisatie. Zij zijn in staat om zelfstandig onderzoek te doen.

Vaardigheden

Afgestudeerden

- beschikken over de technische en theoretische vaardigheden om op een zelfstandige en wetenschappelijke wijze bronnen en literatuur te verzamelen, te analyseren en te beoordelen met als doel op een creatieve wijze verklarende of inzichtelijke werkhypothesen te formuleren en te toetsen en daarmee een bijdrage te leveren aan relevante wetenschappelijke debatten;
- zijn in staat om te gaan met divers en weerbaarstig bronnenmateriaal;
- zijn in staat tot reflectie op academisch niveau op religie in het algemeen en op de actuele situatie van godsdienstige gemeenschappen en individuen in hun historische en hedendaagse maatschappelijke context;
- zijn in staat een zelfstandig oordeel te vormen op het terrein van theologie en religiewetenschap;
- zijn in staat verworven kennis toe te passen op complexe vraagstukken rond theologie en/of religie;
- Zijn in staat vakmatige inzichten en de resultaten van (eigen) wetenschappelijk onderzoek mondeling en schriftelijk te vertalen naar een breed publiek van specialisten en niet-specialisten, en deel te nemen aan het maatschappelijk debat.

Academische attitude

Afgestudeerden zijn bereid en in staat tot rekening houden met historische, methodische, maatschappelijke en ethische aspecten bij de wetenschappelijke oordeelsvorming over en analyse van complexe vraagstukken op het eigen vakgebied.

Afstemming op de arbeidsmarkt

Afgestudeerden beschikken over voldoende van de genoemde vaardigheden om de academische beroepen of functies te kunnen vervullen waarvoor de betreffende masteropleiding opleidt. Hierbij kan men denken aan kerkelijke ambten en de functies van eerstegraads bevoegd leraar, geestelijk verzorger, consulent op het gebied van religie, en wetenschappelijk onderzoeker. Daarnaast is te denken aan andere academische beroepen, waarin duurzame kennisontwikkeling, -verwerving of -verwerking, bereidheid om nieuw en/of onontgonnen terrein te betreden en het dragen van verantwoordelijkheid samengaan. Complicerende factor is, dat de werkvelden waarin alumni werkzaam zijn, zo divers zijn dat het niet mogelijk is om daarvoor nadere opleidingskwalificaties te formuleren. Na het verwerven van een werkplek zoeken alumni doorgaans van daaruit meer toegespitste vorming.

Naast deze eindtermen en -kwalificaties die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Masteropleidingen die opleiden tot een ambt

De eisen ten aanzien van de theologische masteropleidingen die tevens opleiden tot een kerkelijk ambt, zijn door de meeste kerken expliciet geformuleerd en door de onderwijsinstellingen direct of indirect overgenomen. De erkenning van de zijde van de protestantse kerk in Nederland en de rooms-katholieke kerk van de opleiding tot geestelijk verzorging is door hen nauw verbonden met de inhoud van de ambtsopleiding.

De protestantse kerk in Nederland stelt in ordinantie 13, artikel 1.4 van haar Kerkorde, dat de opleiding van haar predikanten in ieder geval omvat:

- de uitleg en theologie van de Heilige Schrift;
- de geschiedenis van de kerk, in het bijzonder de geschiedenis van de Reformatie en die van de kerken in Nederland;
- de leer en het belijden van de kerk;
- de ethiek;
- de verhouding van de kerk tot andere kerken, godsdiensten en levensbeschouwingen;
- de theorie en praktijk van ambt en gemeente;
- het kerkrecht;
- alsmede een tijdens de opleiding te volgen stage in een gemeente.

Diverse kleinere kerkgenootschappen hebben hun ambtsopleiding als inwonend seminarie/instituut ondergebracht bij één van de te visiteren instellingen, en hebben daarbij een overeenkomst gesloten waarbij ofwel een deel van de opleiding aan die instelling door eigen hoogleraren en universitair docenten wordt gegeven, ofwel aan die instelling deel uitmaakt van de eigen kerkelijke opleiding. Dit geldt bijvoorbeeld voor de baptisten, hersteld hervormden, nederlands-gereformeerden, oudkatholieken, remonstranten en vrij-evangelischen. Voor zover dit type kerkelijke opleidingen overheidssubsidie ontvangt, geeft de overheid die subsidie door via de universiteit aan welke zij zijn gevestigd, en stelt de overheid hierbij als voorwaarde dat deze universiteit voor de kwaliteitstoetsing zorg draagt. Voor zover dit type opleidingen niet door de overheid wordt gefinancierd, ziet de overheid ook niet toe op de kwaliteit. Daarom vallen deze opleidingen buiten de reguliere visitatie. De VUA kiest hier voor een andere lijn en beschouwt de aan de VUA gevestigde bekostigde opleidingen van de hersteld hervormde kerk, de doopsgezinde broederschap en de baptisten als regulier onderwijs; en laat deze dus mee visiteren.

De Tilburg School of Theology van de UvT en de Theologische Faculteit van de RU zijn bij de inrichting van hun opleidingen gebonden aan de apostolische constitutie *Sapientia Christiana* of *Ex Corde Ecclesiae*, die als kader dienen voor alle kerkelijk opgerichte en/of kerkelijk erkende katholieke theologische faculteiten ter wereld. Juist als kader laten zij ook de nodige ruimte voor concretisering die rekening houden met nationale wetgeving. Over de afstemming van de curricula op de kerkelijke documenten en de benoeming van docenten die een *mandatum docendi* behoeven voeren beide instellingen overleg met hun grootkanselier en/of hun *ordinarius loci*, en met de Congregatie voor Katholieke Educatie te Rome.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een driejarige masteropleiding theologie:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de eindtermen, vaardigheden en attitude die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot het kerkelijk ambt waartoe de master opleidt, en om dit ambt met vrucht te kunnen vervullen. Deze kwalificaties verschillen van kerk tot kerk en daarmee ook van master tot master.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Masteropleidingen geestelijke verzorging

Op het gebied van krijgsmacht en justitie heeft de overheid bepaalde zendende instanties bevoegd verklaard; binnen het leger en justitiële inrichtingen worden alleen geestelijk verzorgers aangesteld die een binding met een dergelijke zendende instantie hebben. Op het gebied van zorginstellingen – die doorgaans als de werkgever optreden – worden er door de overheid geen beroepseisen geformuleerd. In de praktijk worden in de zorginstellingen geestelijke verzorgers met zeer uiteenlopende opleidingen zowel op WO-niveau als ook op Hbo-niveau aangesteld, in veel gevallen met ambtsbevoegdheid, maar in toenemende mate ook zonder. De masteropleidingen die opleiden tot geestelijk verzorger bij zorginstellingen zijn door de Vereniging van Geestelijk Verzorgers bij Zorginstellingen geaccrediteerd aan de hand van een toetsingskader (<http://skgv.mijnregister.nl/files/Toetsingskader%20bij-%20en%20nascholing1.pdf>), en opgenomen in het register van geaccrediteerde opleidingen van de Stichting Kwaliteitsregister Geestelijk Verzorgers. Naast éénjarige opleidingen tot geestelijk verzorger bestaan er ook driejarige masteropleidingen die tevens opleiden tot een kerkelijk ambt en die voldoen aan de eerder genoemde kerkelijke eisen.

Met het oog op een bredere inzet in tal van andere organisaties biedt een enkele faculteit ook een éénjarige masteropleiding op het terrein van de geestelijke zorg in organisaties aan.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een masteropleiding geestelijke verzorging:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de kwalificaties die zij nodig hebben om toegelaten te worden tot de functie van geestelijk verzorger bij het leger of een justitiële inrichting, voldoen aan de eisen zoals gesteld in het toetsingskader van de VGVZ (<http://skgv.mijnregister.nl/files/Toetsingskader%20bij-%20en%20nascholing1.pdf>), of beschikken over gelijkwaardige kwalificaties.
- Afgestudeerden van een driejarige masteropleiding geestelijke verzorging voldoen tevens aan de eindtermen die boven genoemd zijn bij masteropleidingen die opleiden tot een ambt.

Naast deze eindtermen die alle opleidingen gemeenschappelijk hebben, zijn er per opleiding additionele eindtermen.

Educatieve Masteropleidingen

Hoewel er (nog) geen wettelijke criteria voor de opleiding tot docent in het godsdienst-/levensbeschouwelijk onderwijs zijn geformuleerd, zijn er door humanistische, protestantse en rooms-katholieke beroepsverenigingen wel ‘profielen’ van de betreffende docent op de 1e en 2e graadsniveau opgesteld. Aan sommige universiteiten kan men via een minor in het bachelorprogramma een tweedegraads lesbevoegdheid verkrijgen. Er zijn twee varianten van de eerstegraads universitaire lerarenopleiding: een éénjarige educatieve master waartoe men kan worden toegelaten na voltooiing van een ander éénjarig masterprogramma binnen het religiedomein, en een tweejarig educatief masterprogramma, waarin de éénjarige universitaire lerarenopleiding wordt gecombineerd met éénjarig vakinhoudelijk verdiepingsprogramma op masterniveau. In beide gevallen maakt een onderwijsstage van 30 EC deel uit van het programma. Feitelijk duurt de masteropleiding tot leraar in beide gevallen twee jaar na de bachelor. Deze opleidingen zijn door de overheid bekostigd en er wordt studiefinanciering voor toegekend.

Binnen DGO bestaat er overeenstemming over de volgende eindtermen voor een educatieve masteropleiding:

- Afgestudeerden voldoen aan bovengenoemde algemene eindtermen en kwalificaties.
- Afgestudeerden beschikken over de pedagogische en didactische kwalificaties die in het Nederlandse onderwijsveld gebruikelijk zijn voor docenten met een eerstegraads lesbevoegdheid.

Educatieve masteropleidingen vallen buiten de in DGO-verband georganiseerde visitatieronde.

Overige Masteropleidingen

De eisen voor de theologische masterprogramma's die voor meerdere beroepsvelden opleiden, verschillen per instelling en per studievariant.

Bijlage 3: Beoogde eindkwalificaties

Eindtermen bacheloropleiding Theologie

1. *Verwerven van kennis en inzicht*

- a. Studenten hebben kennis van en inzicht in de bronnen, de geschiedenis en de actuele situatie van de christelijke traditie.
- b. Studenten hebben kennis van en inzicht in maatschappelijke, culturele en religieuze contexten van de christelijke traditie en hun wisselwerkingen.
- c. Studenten hebben kennis van en inzicht in de onderzoeksmethoden en -technieken van onderscheiden wetenschappelijke disciplines binnen de theologie (literaire, historische, hermeneutische en empirische methoden).
- d. Studenten hebben kennis van en inzicht in de filosofie en haar belangrijkste aandachtsgebieden.

2. *Toepassen van kennis en inzicht*

Studenten kunnen de verworven kennis en het verkregen inzicht toepassen om een theologische kwestie in een wetenschappelijk essay of een wetenschappelijke presentatie te behandelen.

3. *Oordeelsvorming*

Studenten zijn in staat om zich een oordeel te vormen aangaande maatschappelijke, kerkelijke en theologische vragen en ontwikkelingen op grond van beredeneerde overwegingen en argumenten die gebaseerd zijn op de onder 1a-1d genoemde kennis en inzichten.

4. *Communicatie*

Studenten kunnen mondeling en schriftelijk communiceren over theologische thema's, problemen en oplossingen met een gespecialiseerd en een niet-gespecialiseerd publiek.

5. *Leervaardigheid m.b.t. genereren van kennis en inzicht*

Studenten beschikken over de leervaardigheden om relatief zelfstandig (nieuwe) literatuur en informatie over de christelijke traditie en theologische reflecties te genereren, reproduceren, begrijpen, interpreteren en evalueren.

Eindtermen bacheloropleiding Religiestudies

1. *Verwerven van kennis en inzicht*

- a. Studenten hebben kennis van en inzicht in de ontstaansgeschiedenis en de actuele situatie van de wereldreligies, respectievelijk de Islam en andere Abrahamitische religies, alsook van enkele levensbeschouwelijke tradities, inheemse religies en nieuwe religieuze bewegingen, en dit met betrekking tot hun bronteksten, doctrinaire inhoud, religieuze praktijken, alsook de maatschappelijke en culturele uitingen daarvan en de daarmee verbonden wetenschappelijke debatten.
- b. Studenten hebben kennis van en inzicht in enkele algemene (functionele en substantiële) theorieën over religie vanuit onderscheiden wetenschappelijke disciplines.
- c. Studenten hebben kennis van en inzicht in de geschiedenis van de verhoudingen en de interacties tussen de wereldreligies.
- d. Studenten hebben kennis van en inzicht in de actuele situatie van de verhoudingen en de interacties tussen de wereldreligies, respectievelijk tussen de Islam en andere Abrahamitische religies, tegen de achtergrond van globalisering, modernisering en de reactie hierop.
- e. Studenten hebben specifieke kennis van en inzicht in de geschiedenis en de actuele situatie van en de beeldvorming over de wereldreligies, respectievelijk de Islam en andere Abrahamitische religies, gericht op thematische zwaartepunten en met het oog op comparativiteit.
- f. Studenten hebben kennis van en inzicht in de onderzoeksmethoden en -technieken van de wetenschappelijke studie van religie.

2. *Toepassen van kennis en inzicht*

Studenten kunnen de toepassing van kennis van en inzicht in de religieuze tradities, hun interacties, en enkele onderzoeksmethoden en -technieken op nieuwe probleemsituaties adequaat uitvoeren, beschrijven en analyseren.

3. *Oordeelsvorming*

Studenten kunnen zich een oordeel vormen aangaande (enkele specifieke) opvattingen, religieuze praktijken en maatschappelijke consequenties van religieuze tradities door relevante informatie te verzamelen en te interpreteren, en deze te evalueren tegen de achtergrond van interne en externe criteria.

4. *Communicatie*

Studenten kunnen mondeling en schriftelijk communiceren over religieuze kwesties, problemen en oplossingen met zowel een gespecialiseerd als een niet-gespecialiseerd publiek.

5. *Leervaardigheid m.b.t. genereren van kennis en inzicht*

Studenten beschikken over leervaardigheden om relatief zelfstandig (nieuwe) informatie aangaande religieuze tradities te genereren, te reproduceren, te begrijpen, te interpreteren, te analyseren en te evalueren.

Eindtermen masteropleiding Theologie

1. *Verwerven van specifieke kennis en inzicht*

- a. Studenten hebben grondige kennis van en inzicht in de hermeneutische, systematische, kritische en constructieve taakstelling van de theologie en de ervoor benodigde wetenschappelijke methoden (literair, historisch, systematisch en empirisch).
- b. Studenten hebben grondige kennis van en inzicht in de geschiedenis en de actuele situatie van het christendom, en dit met betrekking tot zijn bronteksten, tot zijn filosofische en leerstellige inhoud en tot de praktijken waarin het zich manifesteert.
- c. Studenten hebben grondige kennis van en inzicht in de veelvuldige contexten waarin de betekenis van het christendom tot uitdrukking werd en wordt gebracht, in het bijzonder de context van de hedendaagse samenleving.

2. *Toepassen van specifieke kennis en inzicht*

Studenten kunnen de onder (1a-c) genoemde kennis en inzichten gedifferentieerd en (relatief zelfstandig) toepassen door een nieuwe probleemsituatie binnen een onderzoek adequaat te beschrijven, te analyseren en synthetiseren.

3. *Oordeelsvorming*

Studenten kunnen zelfstandig een oordeel vormen aangaande maatschappelijke, kerkelijke en/of theologische ontwikkelingen op grond van een beredeneerde en synthetiserende synopsis van de onder (1a-c) genoemde kennis en inzichten door relevante informatie te verzamelen en interpreteren, en deze te evalueren tegen de achtergrond van zelfstandig wetenschappelijk verantwoorde interne en externe criteria.

4. *Communicatie*

Studenten kunnen mondeling en schriftelijk communiceren over de analyse, de synthese en de evaluatie van specifieke verschijnselen binnen de christelijke geloofspraktijk en haar contexten met een gespecialiseerd en niet-gespecialiseerd publiek.

5. *Leervaardigheid*

Studenten beschikken over vaardigheden om zelfstandig nieuwe informatie aangaande het christendom en haar contexten te reproduceren, te begrijpen, te interpreteren, te analyseren en te evalueren in een van de volgende professionele contexten: theologisch onderzoek, beleid, geestelijke verzorging en onderwijs.

Eindtermen masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

1. *Verwerven van specifieke kennis en inzicht*

- a. Studenten hebben grondige kennis van en inzicht in de onderzoeksmethoden en -technieken van een gekozen onderzoeksgebied, en wel met nadruk op comparativiteit en oordeelsvorming.
- b. Studenten hebben grondige kennis van en inzicht in de ontstaansgeschiedenis en de actuele situatie van wereldreligies, respectievelijk de Islam, en dit met betrekking tot hun bronteksten, doctrinele inhoud, religieuze praktijken, alsook de maatschappelijke en culturele uitingen daarvan.
- c. Studenten hebben grondige kennis van en inzicht in de geschiedenis van de verhoudingen en de interacties tussen de wereldreligies, respectievelijk de Islam en andere Abrahamitische religies, met betrekking tot een specifiek thema.
- d. Studenten hebben grondige kennis van en inzicht in de actuele situatie van de verhoudingen en de interacties tussen de wereldreligies, respectievelijk de Islam en de andere Abrahamitische religies, met betrekking tot een specifiek thema tegen de achtergrond van de globalisering, de modernisering en de reactie hierop.

2. *Toepassen van specifieke kennis en inzicht*

- a. Studenten kunnen gedifferentieerd (en relatief zelfstandig) kennis van en inzicht in de religieuze tradities en hun interacties toepassen, aan de hand van onderzoeksmethoden en -technieken door een nieuwe probleemsituatie adequaat te beschrijven, te analyseren en te synthetiseren, binnen een onderzoek.
- b. Studenten zijn bekwaam in het gedifferentieerd (en relatief zelfstandig) toepassen van kennis van en inzicht in de religieuze tradities, hun interacties, en onderzoeksmethoden en -technieken in een van de volgende professionele contexten: onderzoek, beleid en geestelijke verzorging.

3. *Oordeelsvorming*

Studenten kunnen zich zelfstandig een wetenschappelijk oordeel vormen aangaande (enkele specifieke) opvattingen, religieuze praktijken en maatschappelijke consequenties van religieuze tradities door relevante informatie te verzamelen en te interpreteren, en door deze te evalueren tegen de achtergrond van wetenschappelijk verantwoorde interne en externe criteria.

4. *Communicatie*

Studenten kunnen mondeling en schriftelijk communiceren over de vergelijking, de analyse, de synthese en de evaluatie van specifieke religieuze fenomenen binnen meerdere religieuze tradities, zowel tegenover een gespecialiseerd als een niet-gespecialiseerd publiek.

5. *Leervaardigheid*

Studenten beschikken over leervaardigheden om zelfstandig nieuwe informatie aangaande religieuze tradities te genereren, te reproduceren, te begrijpen, te interpreteren, te analyseren en te evalueren in een van de volgende professionele contexten: onderzoek, beleid en geestelijke verzorging.

Bijlage 4: Overzicht van de programma's

Programma bacheloropleiding Theologie:

B1	Theologie	EC
1	Instructiecollege FFTR	0
2	Tutoraat	0
3	Hebreeuws	5
4	Religie en actualiteit/Academische vaardigheden en tutoraat	5
5	Fundamentele Theologie	5
6	Exegese OT en NT	5
7	Geschiedenis van de Filosofie	5
8	Geschiedenis van Kerk en Theologie I	5
9	Hedendaags Christendom	5
10	Pastoraaltheologie I	5
11	Theologische Ethiek I	5
12	Wereldgodsdiensten	5
13	Dogmatiek I	5
14	Exegese Oude Testament	5
	Totaal	60

B2	Theologie	EC
1	Grieks	5
2	Theologische Ethiek II	5
3	Geschiedenis van Kerk en Theologie II	5
4	Liturgiewetenschap	5
5	Exegese NT	5
6	Spiritualiteit	5
7	Missiologie	5
8	Core curriculum vak 1: Godsdienstfilosofie	5
9	Core curriculum vak 2	5
10	Minor	15
	Totaal	60

B3	Theologie	EC
1	Dogmatiek II	5
2	Pastoraaltheologie II	5
3	Kerkelijk Recht	5
4	Geesteswetenschappen en samenleving (CC3)	5
5	Bachelorwerkstuk	10
6	Minor	15
7	Minor	15
	Totaal	60

Programma bacheloropleiding Religiestudies:

B1	Religiestudies	Islamstudies	EC	
1	Instructiecollege FFTR	Instructiecollege FFTR	0	35
2	Tutoraat	Tutoraat	0	
3	Religie en actualiteit/Academische vaardigheden	Religie en actualiteit/Academische vaardigheden	5	
4	Inleiding religiewetenschappen	Inleiding religiewetenschappen	5	
5	Islam	Islam	5	
6	Christendom	Christendom	5	
7	Jodendom	Jodendom	5	
8	Godsdienstsociologie	Godsdienstsociologie	5	
9	Theorieën van religie	Theorieën van religie	5	
10	Hindoeïsme	Arabische taalverwerving I	5	
11	Boeddhisme	Arabische taalverwerving II	5	
12	Nieuwe religieuze bewegingen	Arabische taalverwerving III	5	
13	Rituele studies	Islam sociaal wetenschappelijk I	5	
14	Religie en ethiek	Islam literair-historisch I	5	

B2	Religiestudies	Islamstudies	EC	
1	Bronteksten Jodendom	Bronteksten Jodendom	5	25
2	Bronteksten Christendom	Bronteksten Christendom	5	
3	Bronteksten Islam	Bronteksten Islam	5	
4	Empirische religiewetenschap	Empirische religiewetenschap	5	
5	Core curriculum vak 1: Godsdienstfilosofie	Core curriculum vak 1: Godsdienstfilosofie	5	
7	Bronteksten Aziatische religies	Islam sociaal-wetenschappelijk II	5	15
8	Antropologie van de religie	Islam literair-historisch II	5	
9	Godsdienstpsychologie	Islam in Nederland	5	
10	Core curriculum vak 2	Core curriculum vak 2	5	20
11	Minor	Minor	15	

B3	Religiestudies	Islamstudies	EC	
1	Gender, multiculturaliteit en religie	Gender, multiculturaliteit en religie	5	20
2	Core curriculum vak 3	Core curriculum vak 3	5	
3	Bachelorwerkstuk	Bachelorwerkstuk	10	
4	Migratie en interreligieuze studies	Islam sociaal-wetenschappelijk III	5	10
5	Christendom en cultuur in de moderne tijd	Islam literair-historisch III	5	
6	Minor	Minor	15	30
7	Minor	Minor	15	

Programma masteropleiding Theologie

Theologie jaar 1		EC	
Seminar exegese	10	40	
Seminar geschiedenis van kerk en theologie	10		
Seminar systematische theologie	10		
Seminar praktische theologie	10		
Keuze uit (elk 10 EC):		10	
<ul style="list-style-type: none"> • Seminar godsdienstfilosofie • Seminar godsdienstwetenschappen • Seminar Bijbelse talen (Hebreeuws 5 EC / Grieks 5 EC) • Seminar masteropleiding theologie en religiewetenschappen 			
Specialisatie (scriptievak) - keuze uit (elk 10 EC):		10	
<ul style="list-style-type: none"> • exegese OT • exegese NT • geschiedenis van kerk en theologie • kerkelijk recht • theologische ethiek • dogmatiek • pastoraaltheologie • missiologie 			

Theologie jaar 2		EC	
Seminar exegese	10	40	
Seminar geschiedenis van kerk en theologie	10		
Seminar systematische theologie	10		
Seminar praktische theologie	10		
Optioneel: maximaal één van de seminars uit het kerncurriculum als vrije ruimte invullen			
Masterscriptie		20	

Theologie jaar 3		EC	
<i>Programma onderzoek (OZ)</i>			
Keuze uit: NOSTER seminars Seminars Faculteit FTR Study abroad		30	
Research proposal		10	
Academic Article		20	
<i>Programma religie en beleid (RB)</i>	<i>Programma geestelijke verzorging (GV)</i>		
Religie en religieuze diversiteitsmanagement	Religie en zorg	5	30
Theorie van culturele en religieuze diversiteit	Rituele expressie	5	
Religie en diversiteitsbeleid	Religieuze counseling	5	
Religie, recht en beleid	Ethische advisering	5	
Beleidsplanning en -implementatie	Spirituele diagnostiek	5	
Methoden in religie- en beleidsonderzoek	Klinische onderzoeksmethoden	5	
Opdrachtstage	Beroepsstage	15	30

Theologische reflectie op zorg en beleid Christelijke teksten over lijden en geloven (5 EC) Theologie van lijden en geloven (5 EC) Kerkelijke context van lijden en geloven (5 EC)	15	
<i>Programma onderwijs (OW) (educatieve master)</i>		
Theoriegedeelte: Vakdidactiek Algemene didactiek Themablokken Mentoraat		30
Praktijkgedeelte (onderwijsstage)		30

Programma's masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Relgiestudies	Islamstudies	EC
<i>Drie seminars naar keuze uit (elk 10 EC):</i>	Seminar Islamstudies (literair-historisch) (10 EC)	30
<ul style="list-style-type: none"> • Seminar Bronteksten Jodendom en Christendom • Seminar Geschiedenis van het christendom • Seminar Theorieën van religie, ethiek, en cultuur • Seminar Vergelijkende religiewetenschap • Seminar Empirische religiewetenschap • Seminar Islamstudies 	Seminar Islamstudies (sociaalwetenschappelijk) (10 EC)	
	<i>Een seminar naar keuze uit (elk 10 EC):</i>	
Seminar naar keuze of onderzoeksstage	Seminar naar keuze of onderzoeksstage	10
Masterscriptie	Masterscriptie	20

Religie en Beleid	Geestelijke Verzorging	EC	
Theorie van culturele en religieuze diversiteit	Religie en zorg	5	30
Religie en diversiteitsmanagement	Rituele expressie	5	
Religie en diversiteitsbeleid	Religieuze counseling	5	
Religie, recht en beleid	Ethische advisering	5	
Beleidsplanning en –implementatie	Spirituele diagnostiek	5	
Methoden in religie- en beleidsonderzoek	Klinische onderzoeksmethoden	5	
Opdrachtstage	Beroepsstage	15	30
Masterscriptie	Masterscriptie	15	

Bijlage 5: Kwantitatieve gegevens over de opleidingen

Instroom-, doorstroom- en uitstroomgegevens

Bacheloropleiding Theologie

Cohortomvang en samenstelling propedeuse Theologie voltijd (aantal N en geslacht %)

Studie-jaar	Cohort	VWO	HBO-prop	HBO*	Buiten-land	Colloquium doctum	Man	Vrouw
	N	N	N	N	N	N	%	%
05-06	3	2	0	0	0	1	67	33
06-07	4	2	0	0	0	2	25	75
07-08	3	0	0	1	1	1	0	100
08-09	4	1	0	1	0	2	25	75
09-10	6	4	0	0	0	2	17	83
10-11	3	0	0	1	0	2	67	33

Propedeuse Theologie deeltijd

Studie-jaar	Cohort	VWO	HBO-prop	HBO*	Buiten-land	Colloquium doctum	Man	Vrouw
	N	N	N	N	N	N	%	%
05-06	5	2	1	1	0	1	60	40
06-07	1	0	0	1	0	0	100	0
07-08	4	1	1	0	0	2	25	75
08-09	2	0	0	1	0	1	0	100
09-10	2	1	0	0	0	1	0	100
10-11	4	0	0	2	0	2	25	75

Bron: VSNU Cohort: EOI (Eerstejaars per Opleiding aan een Instelling)

* HBO is inclusief de studenten die een schakelprogramma resp. pre-master doen

Bachelorrendement (%) van herinschrijvers theologie voltijd (totale instroom)

Studie-jaar	Herinschrijving	Na 3 jaar		Na 4 jaar		Na 5 jaar		Na 6 jaar	
	totaal	aantal	%	aantal	%	aantal	%	aantal	%
05-06	2	0	0	1	50	1	50	1	50
06-07	4	0	0	0	0	1	25	--	--
07-08	0	0	0	0	0	--	--	--	--
08-09	3	0	0	--	--	--	--	--	--
09-10	3	--	--	--	--	--	--	--	--
10-11	0	--	--	--	--	--	--	--	--

Uitval (cumulatieve percentage) in de bacheloropleiding theologie voltijd (VWO instroom)

Studie-jaar	Omvang cohort	Na 1 jaar		Na 2 jaar		Na 3 jaar	
	N	%		%		%	
05-06	2	0		0		0	
06-07	2	0		0		0	
07-08	1	0		0		0	
08-09	0	--		--		--	
09-10	4	50		*50			

Uitval deeltijd (vwo instroom)

Studie-jaar	Omvang cohort	Na 1 jaar		Na 2 jaar		Na 3 jaar	
	N	%	%	%	%	%	%
05-06	2	0	0	0	0	0	0
06-07	0	--	--	--	--	--	--
07-08	1	0	0	0	0	0	0
08-09	0	--	--	--	--	--	--
09-10	1	0	0	0	0	0	0

Bron: VSNU Absoluut percentage (cumulatief), wordt niet vermeld als het totaal kleiner is dan 4

Bacheloropleiding Religiestudies

Cohortomvang en samenstelling propedeuse religiestudies (aantal N en % geslacht)

Studie-jaar	Cohort	VWO	HBO-prop	HBO*	Buitenland	Colloquium doctum	Man	Vrouw
		N	N	N	N	N	%	%
05-06	13	4	1	6	0	2	31	69
06-07	12	4	2	4	0	2	25	75
07-08	23	10	4	4	0	5	26	74
08-09	20	5	5	5	1	4	30	70
09-10	16	4	6	4	2	0	50	50
10-11	20	6	6	3	2	3	20	80

Propedeuse Islam en Arabisch

Studie-jaar	Cohort	VWO	HBO-prop	HBO*	Buitenland	Colloquium doctum	Man	Vrouw
		N	N	N	N	N	%	%
09-10	10	6	0	1	1	2	30	70
10-11	9	1	3	3	0	2	22	78

Bron: VSNU

* HBO is inclusief de studenten die een schakelprogramma resp. pre-master doen

Bachelorrendement (%) van herinschrijvers Religiestudies voltijd (vwo/totale instroom)

Studie-jaar	Herinschrijving		Na 3 jaar		Na 4 jaar		Na 5 jaar		Na 6 jaar	
	VWO	totaal	VWO	totaal	VWO	totaal	VWO	totaal	VWO	totaal
	N	N	%	%	%	%	N	%	N	%
05-06	4	10	0	30	25	40	25	40	25	40
06-07	4	10	25	30	25	30	25	30	--	--
07-08	8	21	0	24	38	57	--	--	--	--
08-09	5	18	20	39	--	--	--	--	--	--
09-10	4	14	--	--	--	--	--	--	--	--
10-11	4	15	--	--	--	--	--	--	--	--

Bron: VSNU

Uitval (cumulatieve percentage) in de Bachelor Religiestudies (VWO instroom)

Studie-jaar	Omvang cohort	Na 1 jaar		Na 2 jaar		Na 3 jaar	
	N	%		%		%	
05-06	4	0		25		25	
06-07	4	0		50		50	
07-08	10	20		20		30	
08-09	5	0		0		*0	
09-10	2	0		*0			
10-11	6	*33					

Bachelor Islam en Arabisch (VWO instroom)

Studie-jaar	Omvang cohort	Na 1 jaar		Na 2 jaar		Na 3 jaar	
	N	%		%		%	
09-10	6	0		*0			
10-11	1						

Bron: VSNU

Absoluut percentage (cumulatief), wordt niet vermeld als het totaal kleiner is dan 4

* Voorlopige cijfers op peildatum 1 oktober

Masteropleiding Theologie

Instroom en rendement masteropleiding theologie (3-jarig)

Studiejaar	Instroom	Na 1 jaar		Na 2 jaar		Na 3 jaar		Na 4 jaar	
		N	%	N	%	N	%	N	%
06-07	6	0	0	1	16,7	1	16,7	1	16,7
07-08	9	0	0	0	0	0	0	0	0
08-09	8	0	0	0	0	1	12,5	2	25,0
09-10	4	0	0	0	0	0	0		
10-11	5	0	0	0	0				
11-12	2	0	0						

Masteropleiding theologie (2-jarig)

Studiejaar	Instroom	Na 1 jaar		Na 2 jaar		Na 3 jaar		Na 4 jaar	
		N	%	N	%	N	%	N	%
06-07	6	0	0	5	83,5	5	83,5	5	83,5
07-08	11	2	18,2	2	18,2	3	27,3	3	27,3
08-09	7	0	0	4	57,1	5	71,4	5	71,4
09-10	5	1	20,0	4	80,0	4	71,4		
10-11	2	0	0	2	100,0				
11-12	5	1	20,0						

Bron: DWI-OSIRIS

Peiljaar cohort: 2011

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen

Instroom en rendement masteropleiding religiestudies

Studiejaar	Instroom	Na 1 jaar		Na 2 jaar		Na 3 jaar		Na 4 jaar	
	N	N	%	N	%	N	%	N	%
07-08	59	15	25,4	27	45,8	31	52,5	40	67,8
08-09	32	5	15,6	14	43,8	20	62,5	20	62,5
09-10	13	3	23,1	8	61,5	9	69,2		
10-11	25	7	28,0	18	72,0				
11-12	35	6	17,1						

Instroom en rendement masteropleiding Islam en Arabisch

Studiejaar	Instroom	Na 1 jaar		Na 2 jaar		Na 3 jaar		Na 4 jaar	
	N	N	%	N	%	N	%	N	%
08-09	1	0	0,0	0	0,0	1	100,0	1	100,0
09-10	20	5	25,0	11	55,0	16	80,0		
10-11	9	2	22,2	7	77,8				
11-12	6	2	33,3						

Bron: DWI-OSIRIS

Peiljaar cohort: 2011

Gerealiseerde docent-studentratio

Bacheloropleiding Theologie

2011-2012	Aantal studenten*	Onderwijs fte**	Student-docentratio
Bacheloropleiding Theologie	31	2.22	14.0

* Aantal studenten op basis van inschrijvingsgegevens 17-10-2012 (CIF) - voltijd, deeltijd en nevenstudiesstudenten bij elkaar opgeteld

**Aantal fte op basis van onderwijstaken

Bacheloropleiding Religiestudie:

2011-2012	Aantal studenten*	Onderwijs fte**	Student-docentratio
Bacheloropleiding Religiestudies	113	3.49	32.3
Bacheloropleiding Islam en Arabisch	55	1.68	32.7

* Aantal studenten op basis van inschrijvingsgegevens 17-10-2012 (CIF) - voltijd, deeltijd en nevenstudiesstudenten bij elkaar opgeteld

**Aantal fte op basis van onderwijstaken

Masteropleiding Theologie:

2011-2012	Aantal studenten*	Onderwijs fte**	Student-docentratio
Masteropleiding Theologie	17	0.99	17.2

* Aantal studenten op basis van inschrijvingsgegevens 17-10-2012 (CIF) - voltijd, deeltijd en nevenstudiesstudenten bij elkaar opgeteld

**Aantal fte op basis van onderwijstaken

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen:

2011-2012	Aantal studenten*	Onderwijs fte**	Student-docentratio
Master Religiestudies	80	3.09	25.8
Master Islam en Arabisch	17	0.47	36.2

* Aantal studenten op basis van inschrijvingsgegevens 17-10-2012 (CIF) - voltijd, deeltijd en nevenstudiestudenten bij elkaar opgeteld

**Aantal fte op basis van onderwijstaken

Docentkwaliteit

	%
MA	3,0
PhD	97,0
BKO	97,0

Toelichting: In totaal bestaat het docentenkorps uit 33 medewerkers (9 vrouwen en 24 mannen) die samen voor 23,2 fte zijn aangesteld voor onbepaalde tijd. Op één docent na zijn alle hoogleraren (15), universitair hoofddocenten (2) en universitair docenten (15) gepromoveerd. Van alle docenten beschikt 97% over een basiskwalificatie onderwijs (BKO).

Gemiddeld aantal contacturen per fase van de studie

Bacheloropleiding Theologie:

	Periode 1	Periode 2	Periode 3	Periode 4
B1	17	15	14	14
B2	15	15	15	15
B3	15	15	15	15

Bacheloropleiding Religiestudies:

	Traject Religiestudies				Traject Islamstudies			
	Periode 1	Periode 2	Periode 3	Periode 4	Periode 1	Periode 2	Periode 3	Periode 4
B1	16	14	15	15	18	17	16	16
B2	15	15	15	15	15	18	15	13
B3	15	15	15	15	16	16	15	15

Masteropleiding Theologie:

Programma	Semester 1	Semester 2
MTH 1	12	12
MTH 2	12	12
Religie en Beleid	12	2
Geestelijke Verzorging	12	2

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen:

Programma	Semester 1	Semester 2
Relgiestudies	8	8
Islamstudies	8	8
Religie en Beleid	12	2
Geestelijke Verzorging	12	2

		drs. Jeanette Wolf drs. Lieke de Jong	studieadviseur TH RS studieadviseur IS en IA
12.45	14.30	Lunch	
13.30	15.00	Opleidingscommissie(s) prof. dr. Daniela Müller dr. Joas Wagemakers Ward Derks Maartje Lodewijks Stijn Krooshof Lisa Hilderink	OLC TH OLC RS/IS student OLC TH studente OLC IS student OLC RS studente OLC RS oud
14.30	15.45	Vergadering commissie	
15.00	16.45	Management prof. dr. Hans Thijssen prof. dr. Frans Wijsen drs. Charles Herwijn RA dr. Jeroen Linssen dr. Michael Scherer-Rath	decaan FFTR decaan Faculteit Theologie directeur bedrijfsvoering directeur onderwijs FTR opleidingscoördinator TH en RW
15.45	17.45	Inloopspreekuur + Vaststellen bevindingen 15.45-16.00 Aanmelding Carry Nijland (student Religiestudies/GV)	
16.45	18.00	Vaststellen bevindingen	
17.45		Presentatie bevindingen	

Bijlage 7: Bestudeerde afstudeerscripties en documenten

Voor het bezoek heeft de commissie de afstudeerscripties bestudeerd van de studenten met de volgende studentnummers:

Bacheloropleiding Theologie:

0232114	9805877	0711063
0537462	0601276	4013824
0701300	9508406	3011453
0748137	0232122	9711104
0224421	0739855	0749389
0751456	0614459	4058186
0038571	0614467	0838969

Bacheloropleiding Religiestudies:

0800449	7407491	0454540
9342958	0123226	0225509
0301971	4000137	0714496
0626813	8116938	0613886
0713090	0717746	0520608

Masteropleiding Theologie:

0612685	0824631	9714499
0635278	0822256	0038571
8534403	0116904	4037278
0340413	0819727	0821977
0324612	0822302	0537462
0719137	0819697	0701300
0101427	3025233	0029017

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen:

0520594	4077784	3058271
0547484	0553344	0500542
0503487	0227900	0108154
0726516	0506303	0526797
0552135	0007862	0862061

Tijdens het bezoek heeft de commissie onder meer de volgende documenten bestudeerd (deels als *hard copies* en deels via de elektronische leeromgeving):

- Studiemateriaal: handboeken en syllabi, readers, studiehandleidingen;
- Voorbeelden van werkstukken en opdrachten van studenten, stageverslagen;
- Scriptiereglementen en –procedures;
- Tentamen- en examenreglement;
- Toetsmaterialen;
- Recente verslagen Opleidingscommissies en Examencommissie;
- Vakevaluaties en samenvattingen daarvan voor alle opleidingen;
- Alumni-enquête;
- Jaarverslagen, facultaire sociale jaarverslagen;
- Voorlichtingsmateriaal.

Van een aantal vakken heeft de commissie expliciet al het beschikbare materiaal opgevraagd en bekeken:

Bacheloropleiding Theologie:

- Religie en actualiteit/Academische vaardigheden
- Exegese OT/NT
- Spiritualiteit
- Geschiedenis van kerk & theologie II
- Kerkelijk Recht
- Theologische ethiek II

Bacheloropleiding Religiestudies:

- Islam & Sociale wetenschappen
- Christendom
- Sociology of Religion
- Religie en zorg
- Empirische religiewetenschap
- Oorsprong en theorie van de interpretatie
- Christendom en cultuur in de moderne tijd

Masteropleiding Theologie:

- Seminar Practical Theology
- Systematic Theology
- Specialisation (1-2 trajecten)
- Ethische advisering
- Methoden van religie en beleidsonderzoek
- Vakdidactiek (theoretisch deel)

Masteropleiding Theologie en Religiewetenschappen:

- Masterseminar vergelijkende religiewetenschappen
- Masterseminar Islam Literair Historisch
- Klinische onderzoeksmethoden
- Beleidsplanning en -implementatie
- Stage Geestelijke Verzorging

Bijlage 8: Onafhankelijkheidsverklaringen

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Dizik Hntoebank

PRIVÉ ADRES:

Koelbaan 14
B-1190 Keerbergen
België

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, UvT, UL, TUA, RUG,
RU, TUZKv, VU, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Leiden*

DATUM: *27.03.2013*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, consisting of several overlapping loops and a long horizontal stroke extending to the left.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Henk Witte

PRIVÉ ADRES:

De Renselg

5051 DA Goirke

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UL, TUA, TUGK, RU, RUG,
VU, PTHU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE ZOULDEN KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Leiden*

DATUM: *25.03.2013*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, consisting of several stylized, overlapping loops and lines.

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

M. B. Pranger

PRIVÉ ADRES:

Spinhuissteeg 5-A
122 CJ Amsterdam

IS ALS DESKUNDIGE / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie - Religie studies

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, VU, RU, RG

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

Amsterdam

DATUM:

20-11-2012

HANDTEKENING:

[Handwritten signature]

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

S. Uelleys

PRIVÉ ADRES:

Bachwert - oord II
3991 ~~MA~~^{XL} Houten

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie en Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, UL, RU, VU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

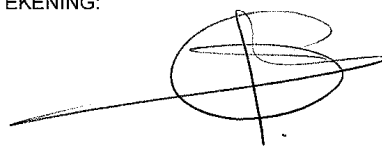
VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Houten*

DATUM: *20-11-2012*

HANDTEKENING:

 J. Vellema

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Kiki Boongaard

PRIVÉ ADRES:

Schievoldseweg
1082 TC Amsterdam

IS ALS DESKUNDIGE / ~~SECRETARIS~~ GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UU, UvT, UU, RUG, RU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON, ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS:

Groningen

DATUM:

18.04.2013.

HANDTEKENING:

ONAFHANKELIJKHEIDS- EN GEHEIMHOUDINGSVERKLARING

INDIENEN VOORAFGAAND AAN DE OPLEIDINGSBEOORDELING

ONDERGETEKENDE

NAAM:

Kees-Jan van Klaveren

PRIVÉ ADRES:

Beukelodijk 205¹³

3022 DH Rotterdam

IS ALS ~~DESKUNDIGE~~ / SECRETARIS GEVRAAGD VOOR HET BEOORDELEN VAN DE
OPLEIDING:

Theologie & Religiewetenschappen

AANGEVRAAGD DOOR DE INSTELLING:

UvT, RU

VERKLAART HIERBIJ GEEN (FAMILIE)RELATIES OF BANDEN MET
BOVENGENOEMDE INSTELLING TE ONDERHOUDEN, ALS PRIVÉPERSOON,
ONDERZOEKER / DOCENT, BEROEPSBEOEFENAAR OF ALS ADVISEUR, DIE EEN
VOLSTREKT ONAFHANKELIJKE OORDEELSVORMING OVER DE KWALITEIT VAN
DE OPLEIDING TEN POSITIEVE OF TEN NEGATIEVE Zouden KUNNEN
BEÏNVLOEDEN;

VERKLAART HIERBIJ ZODANIGE RELATIES OF BANDEN MET DE INSTELLING DE
AFGELOPEN VIJF JAAR NIET GEHAD TE HEBBEN;

VERKLAART STRIKTE GEHEIMHOUDING TE BETRACHTEN VAN AL HETGEEN IN
VERBAND MET DE BEOORDELING AAN HEM/HAAR BEKEND IS GEWORDEN EN
WORDT, VOOR ZOVER DE OPLEIDING, DE INSTELLING OF DE NVAO HIER
REDELIJKERWIJS AANSPRAAK OP KUNNEN MAKEN.

VERKLAART HIERBIJ OP DE HOOGTE TE ZIJN VAN DE NVAO GEDRAGSCODE.

PLAATS: *Utrecht*

DATUM: *14.05.2015*

HANDTEKENING:

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'A. Laveren', written in a cursive style.